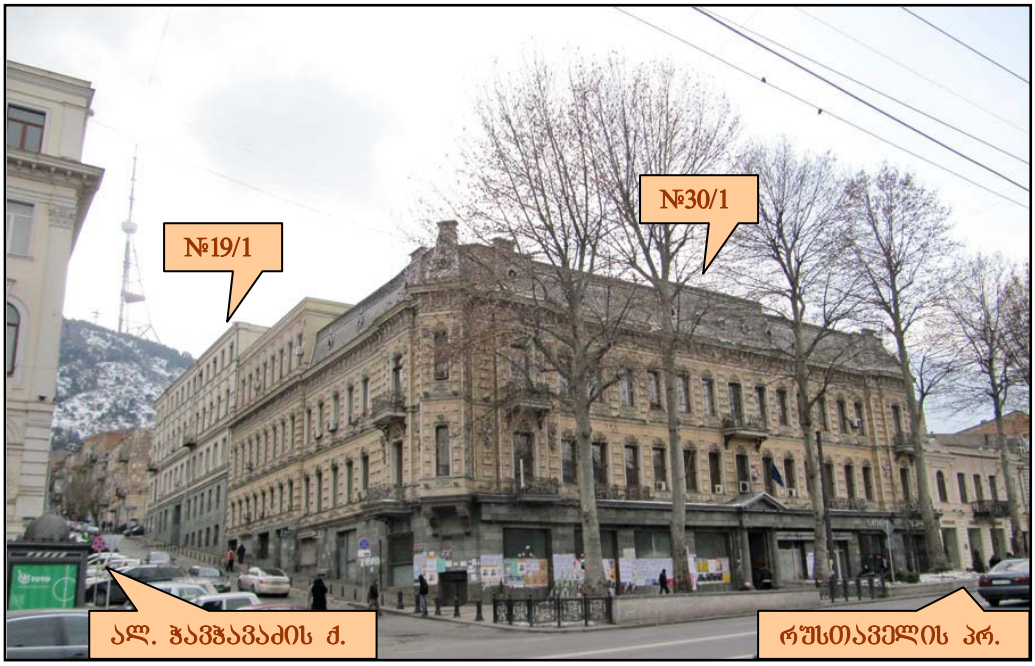
საპროექტო ტერიტორიის ისტორიულ-არქიტექტურული კვლევა

თბილისი, შოთა რუსთაველის პრ. №30/1
გრიბოედოვის ქ. №19/1

შემსრულებელი:

ხელოვნებათმცოდნე – გია ჭანიშვილი,

შ პ ს
„ძველი უბანი“

იანვარი
2012

1. მდებარეობა

საკვლევი ობიექტი მდებარეობს თბილისის ისტორიული ნაწილის მთაწმინდისა და გარეუბნის საზღვარზე და შემოფარგლულია – **გრიბოედოვის, ალ. ჭავჭავაძის ქუჩებითა და შოთა რუსთაველის პროსპექტით** (ძველი თბილისის გამგეობა). ეს არის მთაწმინდის ფერდის ორ პარალელურ ქუჩაზე ცალ-ცალკე აგებული ორი სამსართულიანი П-ს ფორმის ნაგებობა, რომლებიც თავისი სტრუქტურით ქმნიან სხვადასხვა დონიან საერთო მართკუთხა ეზოს. თითოეულ ნაგებობას დამოუკიდებელი მისამართი აქვს. ზედა შენობა – გრიბოედოვის ქ №19/1, ქვედა ნაგებობა – რუსთაველის პრ. 30/1.

ამ ნაგებობებში წლების განმავლობაში განთავსებული იყო საქართველოს პროფკავშირების უწყება, მოგვიანებით კი საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო. ნაგებობათა ინტერიერი და შიდა ეზო მოწყობილი იყო შენობათა ფუნქციური საჭიროების შესაბამისად.

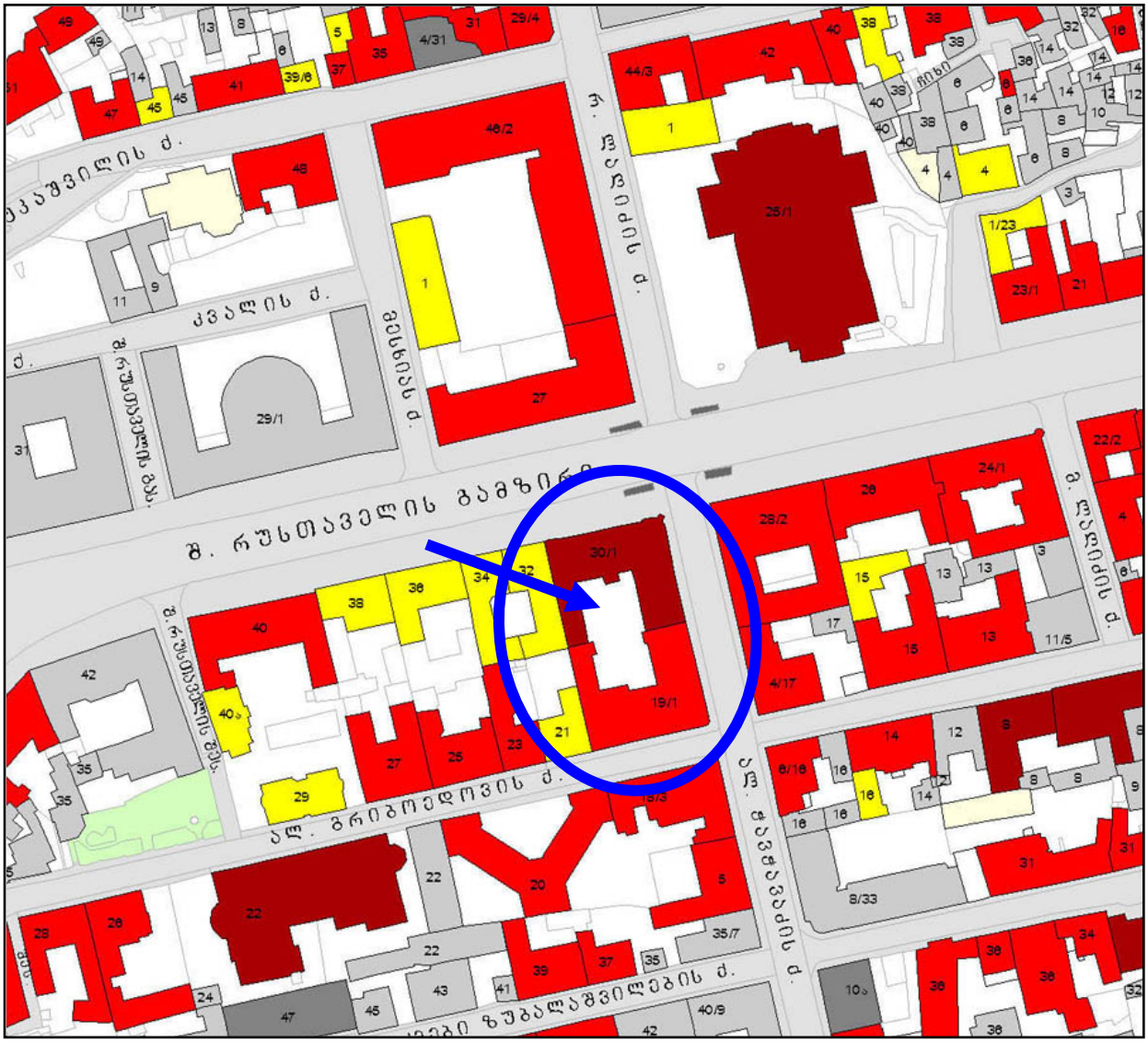

ა ე რ ო ფ ო ტ ო 2006წ.

საპროექტო ნაგებობის მოპირდაპირე მხარეს, შოთა რუსთაველის პროსპექტზე, რ. ლაღიძის ქუჩის კუთხეზე დგას XIX ს-ის ბოლოს აგებული ყოფ. კადეტთა კორპუსის შენობა. რ. ლაღიძის ქუჩის მოპირდაპირე მხარეს კი, ასევე XIX ს-ის ბოლოს აგებული სახაზინო თეატრის, დღევანდელი ოპერის შენობა.

ალ. ჭავჭავაძის და გრიბოედოვის ქუჩებზე კი საპროექტო ობიექტის მოპირდაპირე მხარეს და მის გვერდით დგას XIX ს-ის ბოლოს და XX ს-ის დასაწყისში აგებული აგებული მსხვილმასშტაბიანი საცხოვრებელი სახლები. გრიბოედოვის ქუჩაზე იდგა ღმრთისმშობლის სახელობის გუმბათიანი ეკლესია, რომლის ნაცვლად 1930-იან წლებში აშენდა მოზრდილი, ექვსსართულიანი საცხოვრებელი სახლი. ოდნავ მოშორებით სამხატვრო აკადემიის შენობებია.

პროექტით გათვალისწინებულია შენობების რეაბილიტაცია და მათი ადაპტაცია სასტუმროდ (სამანსარდო სართულის დამატებით და დაშენებით გრიბოედოვის ქუჩის მხრიდან).

თბილისის არქიტექტურული ძეგლების რუკა (ფრაგმენტი)

საპროექტო ტერიტორია

პირობითი აღნიშვნები

- ეროვნული მნიშვნელობის ძეგლი (სარეკომენდაციო)
- ძეგლი
- ფონური
- რიგითი
- შეუსაბამო

საპროექტო ობიექტი არქიტექტურული ძეგლია

ირგვლივ არქიტექტურულ ძეგლად აღრიცხულია:

საცხოვრებელი სახლები – რუსთაველის პრ. №№27,28;
საცხოვრებელი სახლები – გრიბოედოვის ქ. №№16,17,18,20;
ოპერის შენობა – შოთა რუსთაველის პრ. №25/1;

საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის მინისტრის 2007 წლის 01 ოქტომბრის № 3/181 ბრძანების დანართი №1

რუკა შედგენილია თბილისის საყრდენი გეგმის პროგრამის ფარგლებში, საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტროს დაკვეთით, „გეოფრაფიკის“ მიერ, 2007 წ.

2. ნაგებობების და განაშენიანების ისტორია

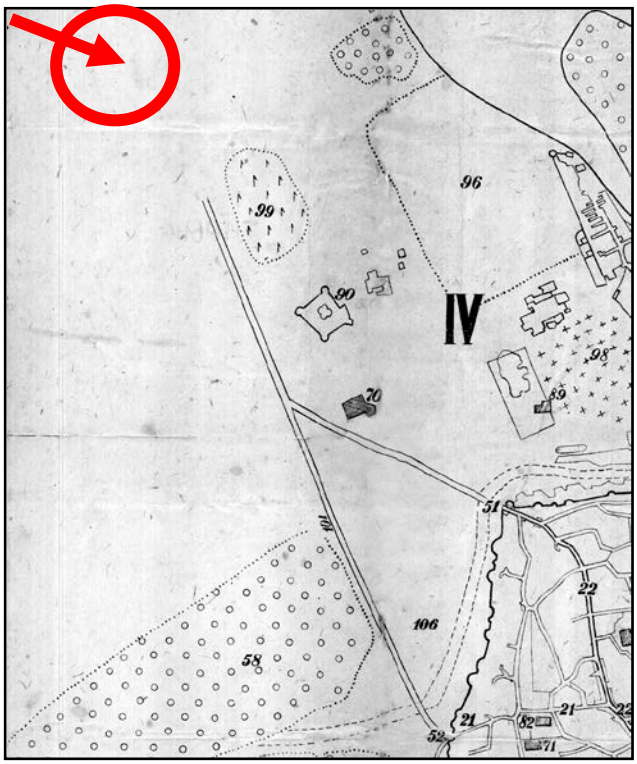
აგების თარიღი – №19 – 1897-1900-იანი წწ; №30 – 1898 -1900-იანი წწ;

შემკვეთი – ორთავე ნაგებობის – გრიგორი არაფელოვი, I გილდიის ვაჭარი;

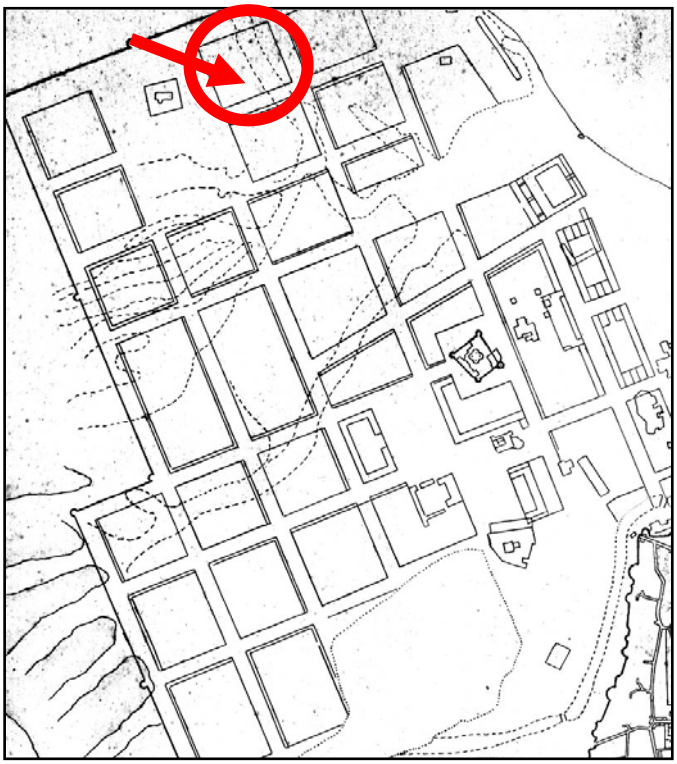
არქიტექტორები – სახლი №19 – პავ. შტერნი, სახლი №30 – კორ. ტატიშჩევი;

არქიტექტურული სტილი – ორთავე ნაგებობას XIX-XX სს-ის მიჯნის ეკლექტიკური ფასადები აქვთ. №30-ს ფრანგული ფსევდორენესანსული ელემენტები. ეზოს მხრიდან ფასადების ნაწილს ჰქონდა თბილისური ტიპის ხის გალერეა-აივნები;

ისტორიული ცნობები – რუსთაველის პროსპექტი ისტორიულ გარეთუბანშია. შუა საუკუნეებში გარეთუბანი მოქცეული იყო დღევანდელი ა. პუშკინისა და ნ. ბარათაშვილის ქუჩებს მიღმა. **შოთა რუსთაველის პროსპექტის** ადგილას ე.წ. „დიღმის გზა“ მიემართებოდა მთაწმინდის ფერდობებზე კი თბილისელებს ბაღ-ვენახები ჰქონდათ გაშენებული. ამ მიდამოებს „გარეთუბანი“ ეწოდებოდა.

თბილისის გეგმა 1800წ

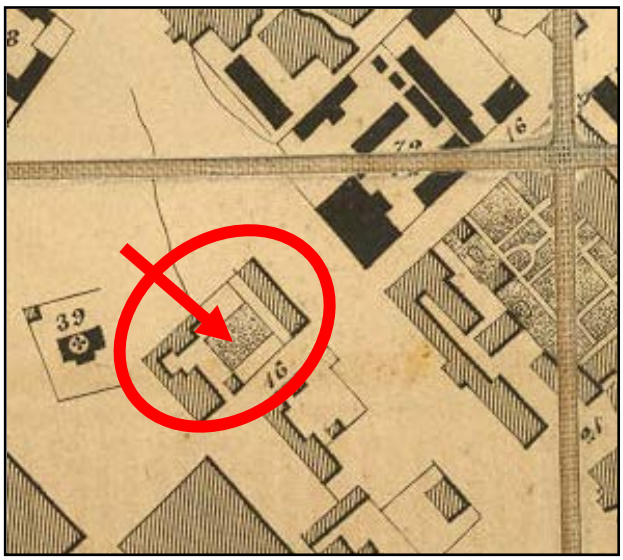

თბილისის გეგმა 1809წ. (განაშენიანების პროექტი)

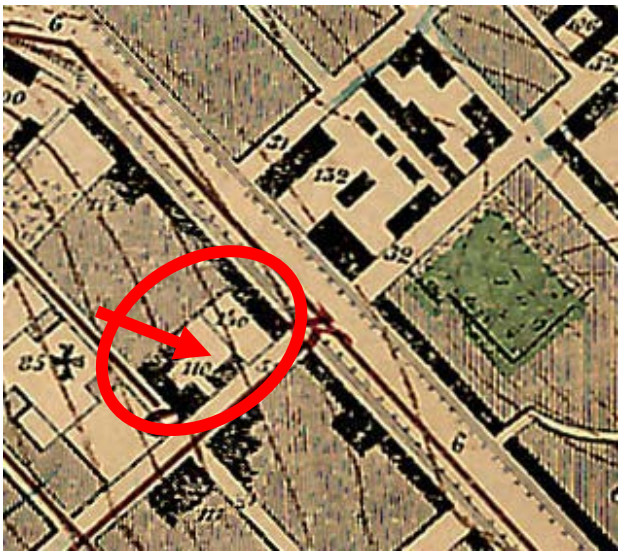
XVII ს. ბოლოსა და XVIII ს. დასაწყისში გარეთუბნის ხელახალი დასახლება დაიწყო და XVIII ს-იდან აქ ფეოდალთა სასახლეები გაჩნდა.

1795წ. აღა-მაჰმად ხანის შემოსევის დროს გარეთუბანი თითქმის მთლიანად დაინგრა. XIX ს. დასაწყისიდან უკვე ჩაისახა რეგულარული ქუჩების ქსელი და დაიწყო ინტენსიური მშენებლობა: თანდათან აშენდა სამხედრო უწყების შენობები და სამთავრობო დაწესებულებები. ამავე პერიოდში გარეთუბანი არისტოკრატიის საცხოვრებელ უბნად იქცა, სადაც ძირითადად მეფის მოხელეები, სამხედრო პირები და თავად-აზნაურები სახლდებოდნენ. 1833-35 წლებში ქალაქის მიწისმზომელ ტოვარნიცკიმ შეიმუშავა გარეთუბნის განაშენიანების გეგმა და **გოლოვინის პროსპექტი** განაშენიანების მთავარ

ღერძად იქცა. დაიგეგმა ასევე **ალ. ჭავჭავაძის და გრიბოედოვის (მაშინ კომენდანტის) ქუჩებიც.**

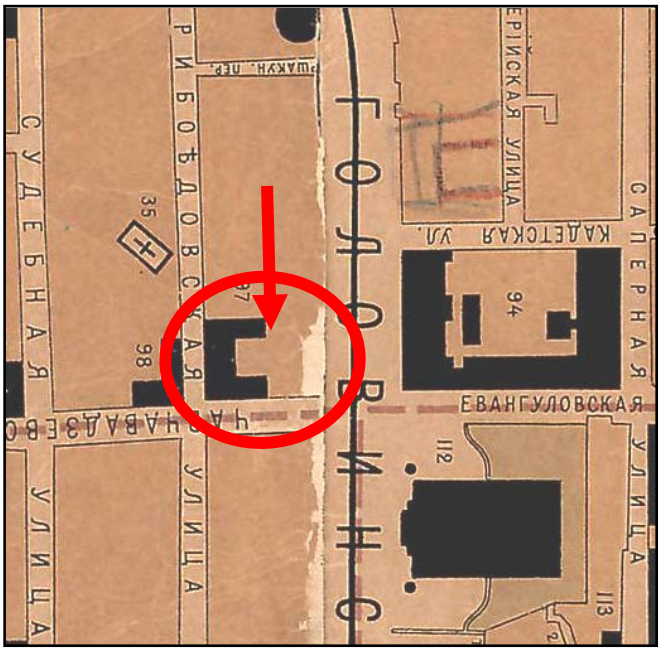

თბილისის გეგმა 1844წ

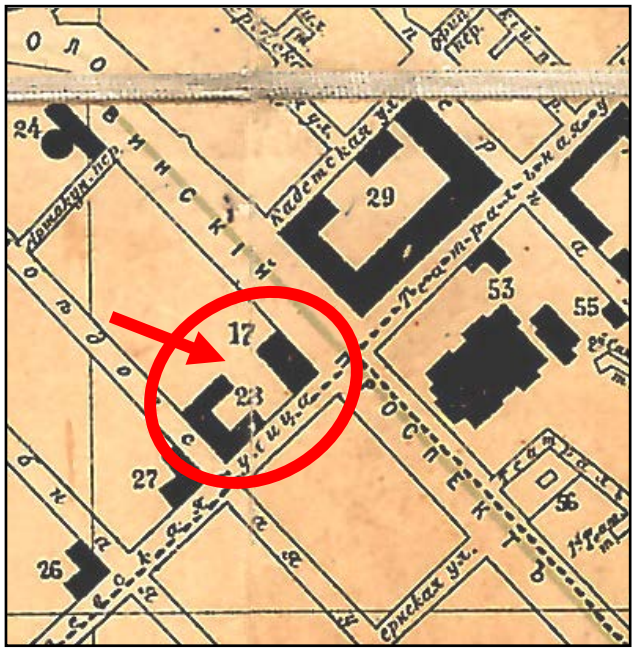

თბილისის გეგმა 1867წ.

XIX ს. 50-60იანი წლებისათვის **გოლოვინის** პროსპექტი უკვე მთლიანად განაშენიანებული იყო. თბილისის 1844 წლის გეგმაზე საპროექტო ადგილზე აღნიშნულია წაგრძელებული ნაგებობა. П-ს ფორმის შენობა დგას გრიბოედოვის ქუჩაზეც. ამ ორ ნაგებობას შორის კი მართკუთხა ბაღია გამოსახული. 1867 წლის გეგმაზე საპროექტო ადგილზე იგივე ნაგებობებია გამოსახული, ოღონდ ექპლიკაციით. გოლოვინის პროსპექტზე წაგრძელებული ნაგებობა **№140** აღნიშნულია როგორც **სასტუმრო „ჭავჭავაძე“ ლებედევისა**, ხოლო გრიბოედოვის ქუჩაზე მდგომი ნაგებობა **№110** აღნიშნულია, როგორც **სახელმწიფო ქონების დეპარტამენტი.**

თბილისის გეგმა 1902წ

თბილისის გეგმა 1903-05წწ.

XX ს-ის დასაწყისისთვის კი პროსპექტის არქიტექტურული სახე სრულად ჩამოყალიბდა: დიდების ტაძარი (დღ. სურათების ეროვნული გალერეა), რუსთაველის თეატრი, სახაზინო თეატრი (დღ. ზ. ფალიაშვილის სახ. ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო ეროვნული თეატრი). „თბილისის კრუჟოკი“ (ყოფ. ოფიცერთა სახლი), ე.წ. მელიქ აზარიანცის საცხოვრებელი სახლი და სხვ.

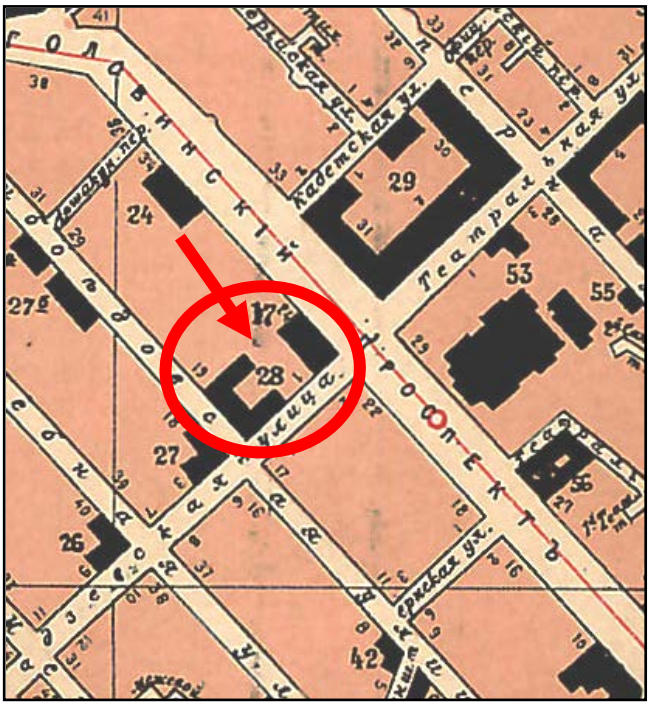
დღესაც მნიშვნელოვან ნაგებობებს წარმოადგენენ და განსაზღვრავენ ქალაქის განაშენიანების ხასიათსა და მხატვრულ სახეს.

ამ საზოგადოებრივ შენობათა გარდა რუსთაველის პროსპექტზე განლაგებული იყო შეძლებულ მოქალაქეთა საცხოვრებელი სახლები. ყველა ეს სახლი სათანადო ზომის ეზოთი იყო მოცული, სადაც იდგა ე.წ. სამოსამსახურეო და დამხმარე სამეურნეო ნაგებობები.

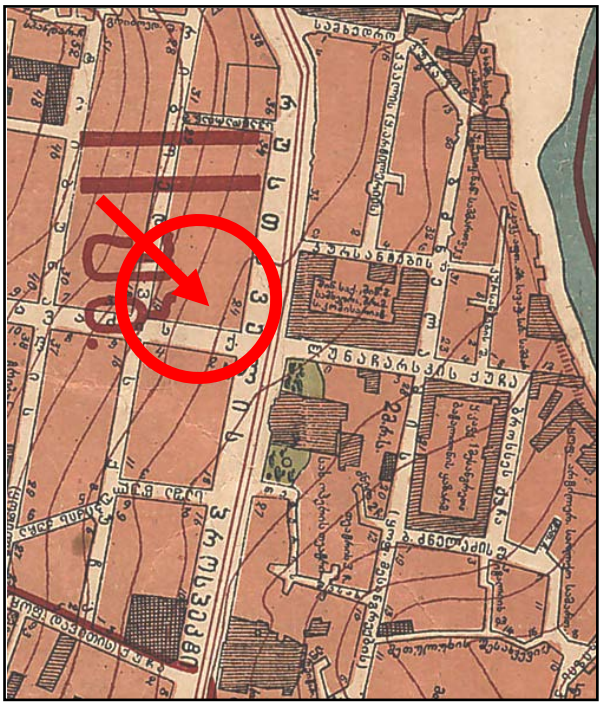
ამავე დროს აშენდა ჩვენი საკვლევი ნაგებობებიც ძველი შენობების ნაცვლად. სახლის მშენებლობა გრიბოედოვის ქუჩაზე დაიწყო 1897 წელს, ხოლო რუსთაველის პროსპექტზე 1898 წელს. ორთავე ნაგებობის მშენებლობა 1900-იან წლებში დასრულდა.

ეს ნაგებობები პირველი გილდიის ვაჭარ არაფელოვს ეკუთვნოდა და როგორც ჩანს მათ კომერციული საჭიროებისათვის იყენებდა. 1900-იანი წლების გეგმებზე არაფელოვის კუთვნილი შენობა გრიბოედოვის ქუჩაზე აღნიშნულია როგორც №28 მევენახეობის და მეღვინეობის კომიტეტი. ხოლო მისივე კუთვნილი ნაგებობა გოლოვინისა და ჭავჭავაძის ქუჩების კუთხეში – როგორც კავკასიის წყლების სამმართველო №17.

ამგვარი პრაქტიკა, კერძო სახლების გაქირავებისა სახელმწიფო უწყებებისთვის, იმ დროს ჩვეული მოვლენა იყო. მაგალითად არაფელოვის მოპირდაპირე სახლი გრიბოედოვის ქუჩაზე ჭავჭავაძეებს ეკუთვნოდათ, რომელშიც სხვადასხვა დროს განთავსებული იყო საპოლიციო ნაგებობათა ინსპექცია და კავკასიის გრენადიორთა დივიზიის კანცელარია.

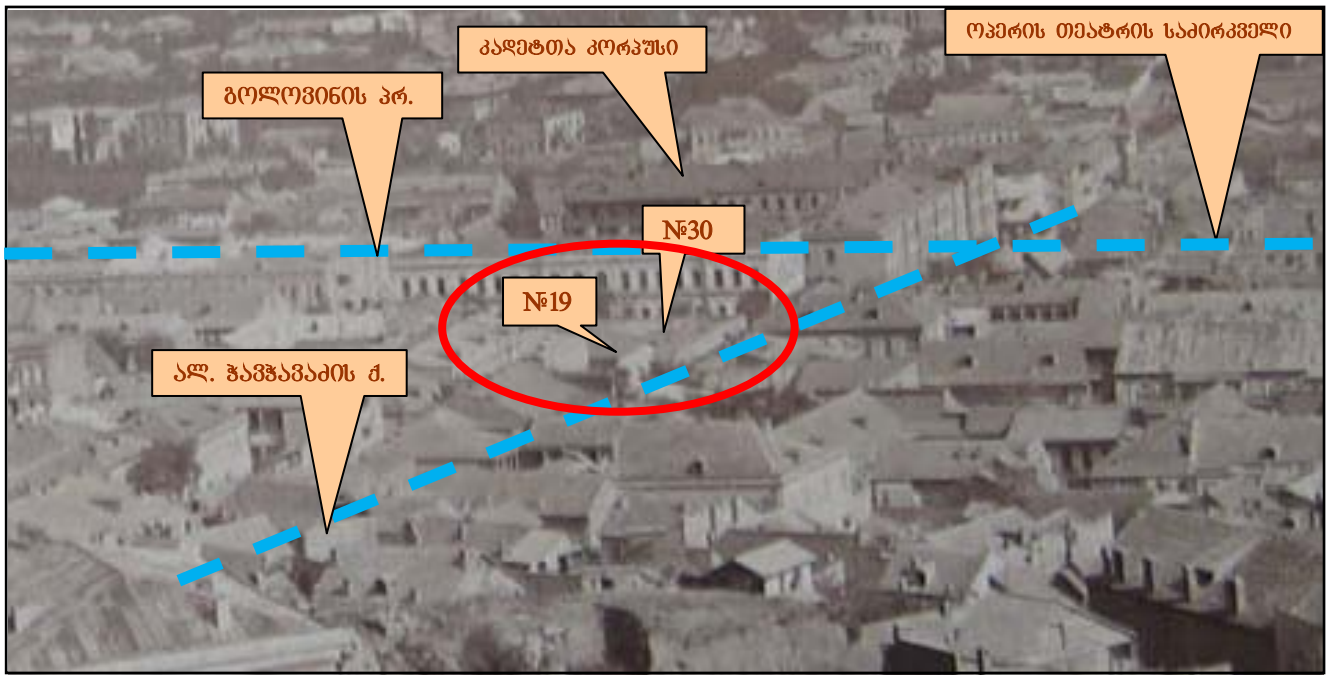
თბილისის გეგმა 1913წ

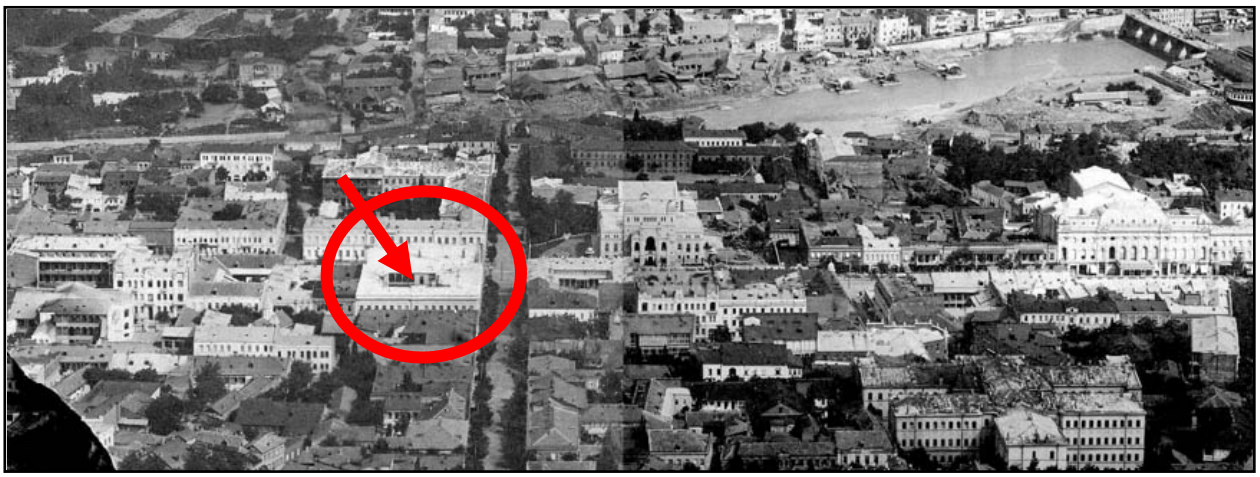
თბილისის გეგმა 1924წ.

საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ ეს სახლები დაუნაწილდა მოსახლეობას და მათი დიდი ნაწილი გადაიქცა კომუნალურ საცხოვრებელ სახლებად, ნაწილში კი კვლავ სახელმწიფო დაწესებულებები განთავსდა. საბოლოოდ XX ს-ის შუა პერიოდისათვის აქ ჩამოყალიბდა შერეული, საზოგადოებრივ და საცხოვრებელ სახლთა ფუნქციის მატარებელი უბანი და ამავე მიმართულებით განვითარდა მთელი XX ს-ის მანძილზე. ჩვენს საკვლევ ნაგებობებში წლების

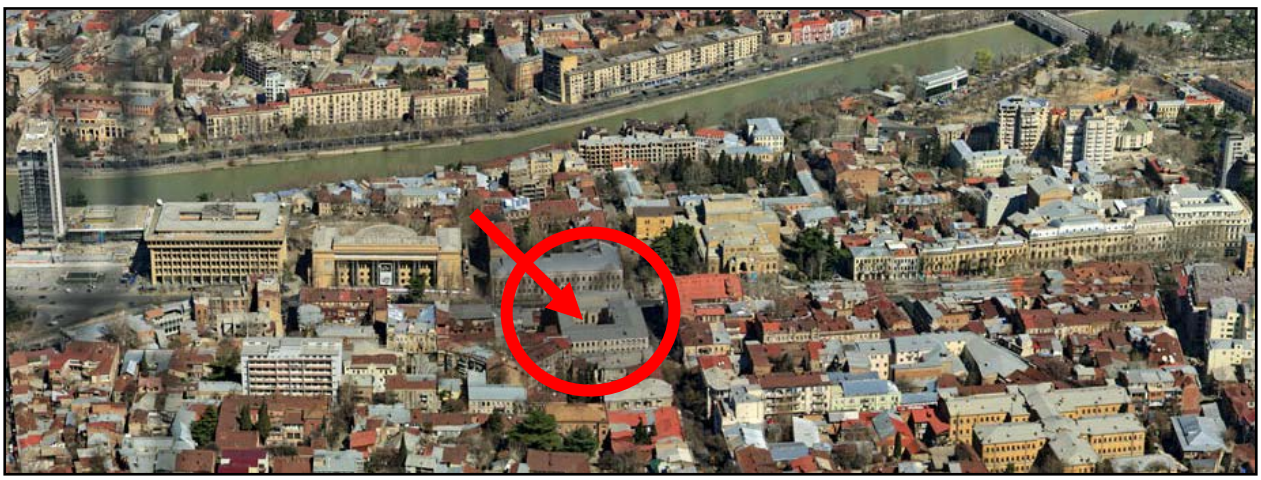
მანძილზე განთავსებული იყო საქართველოს პროფკავშირები. XXI ს-ის დასაწყისიდან კი საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო.

ნაგებობები საპროექტო ადგილზე, XIX ს-ის 80-იანი წწ.
თბილისის მუზეუმის არქივის ფონდი ©

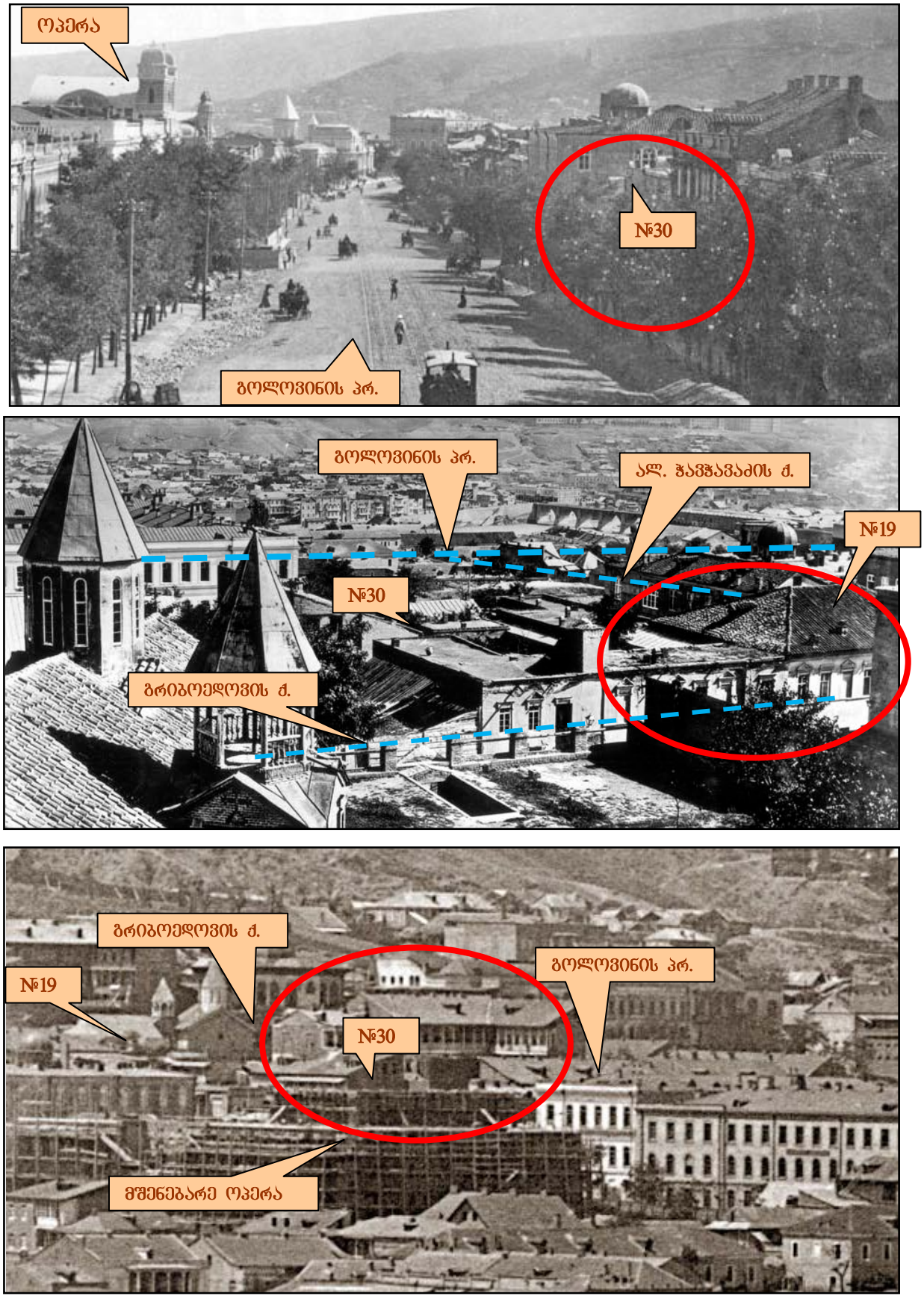

გოლოვინის პროსპექტი, 1900-იანი წწ

რუსთაველის პროსპექტი, 2009წ

1880-იანი წლების დასაწყისის ფოტოზე ჩანს საპროექტო შენობების ადგილზე მდგომი მცირე ნაგებობები. იმ დროისთვის ოპერის თეატრის შენობის მხოლოდ საძირკველია ჩასხმული. კადეტთა კორპუსი კი უკვე აშენებულია.

ნაგებობები საპროექტო ადგილზე, XIX ს-ის 80-იანი წწ.
თბილისის მუზეუმის არქივის ფონდი ©

ფოტოებზე გამოსახულია აქ 1800-იან წლებში მდგომი ნაგებობები. აღნიშნულია 1844 და 1867 წლების გეგმებზე. ეს იყო მცირე ზომის ნაგებობები რომელთა ნაცვლად XIX-XX სს-ის მიჯნაზე ააგეს „ჩვენი“ საკვლევი შენობები.

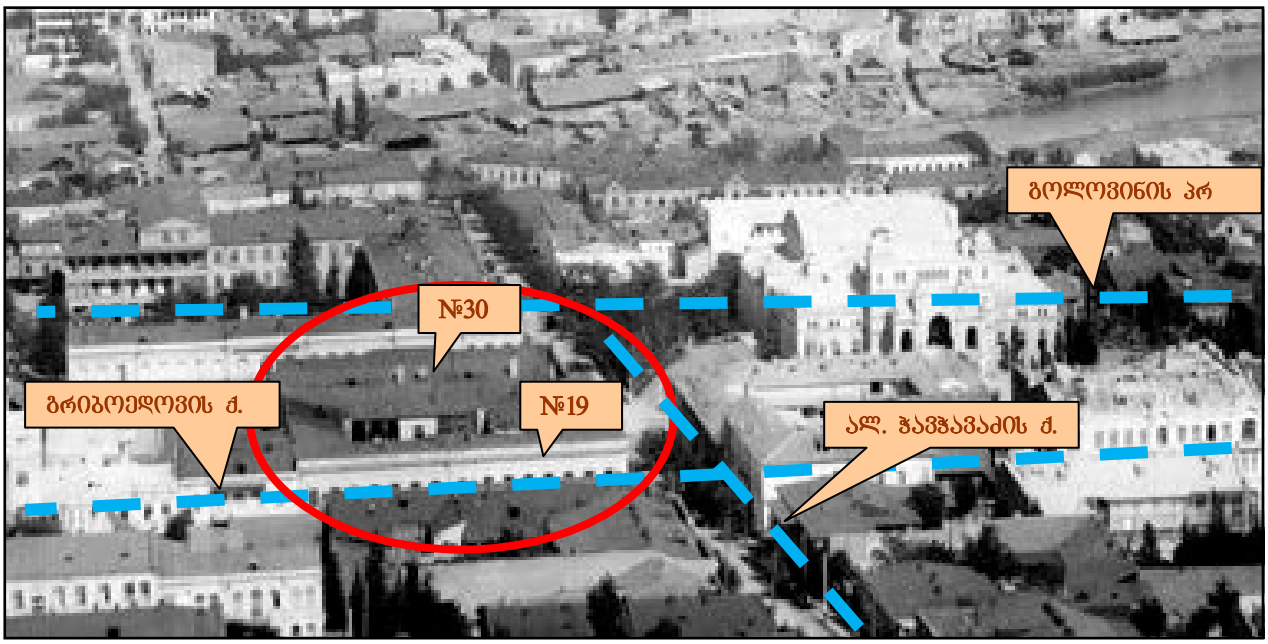
სცს არქივში დაცულია პირველი გილდიის ვაჭრის, ბაქოელი მეწარმის გრიგორი არაფელოვის შეკვეთით დამუშავებული პროექტები რომელთა მიხედვითაც აშენდა სახლები გრიბოედოვის ქუჩაზე და გოლოვინის პროსპექტზე. პირველი სახლი გრიბოედოვის და ალ. ჭავჭავაძიოს ქუჩების კუთხეში არაფელოვმა შეუკვეთა პავ. შტერნს – ფონდი 192/8ა, საქმე №4982. პროექტი დათარიღებულია 1897 წლით. ხოლო მეორე სახლის პროექტი გოლოვინის პროსპექტისა და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩების კუთხეში – ალ. ტატიშჩევს – ფონდი 192/8ა, საქმე №5412. პროექტი დათარიღებულია 1898 წლით. ორთავე პროექტი დამტკიცებული იქნა და სახლების მშენებლობა დასრულდა 1900-იან წლებში (პროექტების გრაფიკული გამოსახულებები იხ. ქვემოთ).

ფონდი 192/8ა, საქმე №4982 ©

ფონდი 192/8ა, საქმე №5412 ©

საპროექტო ნაგებობები, 1900-იანი წწ
საქართველოს ცენტრალური კინო-ფოტო-ფონო არქივის ფონდი ©

ამგვარად საარქივო ფოტოებისა და საქმეების ანალიზით გაირკვა, რომ სახლი №19 გრიბოედოვის ქუჩაზე აგებულია ერთსართულიანის ნაცვლად 1900-იანი წლებში, ხოლო სახლი №30 გოლოვინის გამზირზე ასევე მცირე ზომის ნაგებობების ნაცვლად 1900-იან წლებში.

- *განაშენიანების გეოგრაფიული ხასიათი*

ქუჩათა ქსელის ფორმირებას განაპირობებდა არსებული რელიეფი და გზები მიმართული დიღმისკენ და წყნეთისკენ. გოლოვინის პროსპექტისგან განსხვავებით, რომელიც რეგულარული განაშენიანებით განვითარდა, მთაწმინდის აღმოსავლეთ კალთებზე შეფენილი ურბანული განაშენიანება, რელიეფს არის მორგებული. ქუჩები აქ ბუნებრივ მოცემულობებს მიჰყვება და თავისუფალი მოხაზულობისაა. ამასთან გოლოვინის პროსპექტის ზემოთ ყოველი მომდევნო ქუჩა ნაკლებ პრესტიჟულად ითვლებოდა, კლებულობდა ასევე ნაგებობათა ზომები და მშენებლობის ხარისხი.

- *განაშენიანების არქიტექტურული ხასიათი*

XIX-XX სს-თა მიჯნაზე გოლოვინის პროსპექტის პერიმეტრს მიუყვებოდა ხარისხიანი არქიტექტურის, სოლიდურ ფასადებიანი, ორ-სამსართულიანი საცხოვრებელი სახლები და საზოგადოებრივი დანიშნულების შენობები.

უბნის ამ ნაწილში, XX ს-ის 20-იანი და ძირითადად 50-60-იან წლებიდან იწყება მსხვილმასშტაბიანი საცხოვრებელი სახლების და დაწესებულებების მშენებლობა და შეიცვალა პროსპექტის მასშტაბი და მხატვრული სახე. 1930-50-იან წლებში პროსპექტზე გაჩნდა საკმაოდ დიდი, მონუმენტური შენობები: ყოფ. „ზარია ვოსტოკას“ რედაქციის შენობა, ე.წ. „იმელი“, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შენობა და სხვ.

XX ს-ის მეორე ნახევარში მთლიანად დასრულდა რუსთაველის პროსპექტის ბოლო ნაწილი. 1960-იან წლებში აშენდა სასტუმრო „ივერია“, საქართველოს ფოსტა-ტელეგრაფის ცენტრალური შენობა და მოეწყო რესპუბლიკის მოედანი.

გამოყენება:

სახლი №19/1 გრიბოედოვის ქუჩაზე

თავდაპირველი – აიგო, როგორც საცხოვრებელი სახლი;

შემდეგი – მევენახეობის და მეღვინეობის კომიტეტი. საქართველოს პროფკავშირები, იუსტიციის სამინისტრო;

ამჟამინდელი – კერძო მფლობელობაშია. განსაზღვრულია რეკონსტრუქცია სასტუმროდ;

სახლი №30/1 რუსთაველის პროსპექტზე

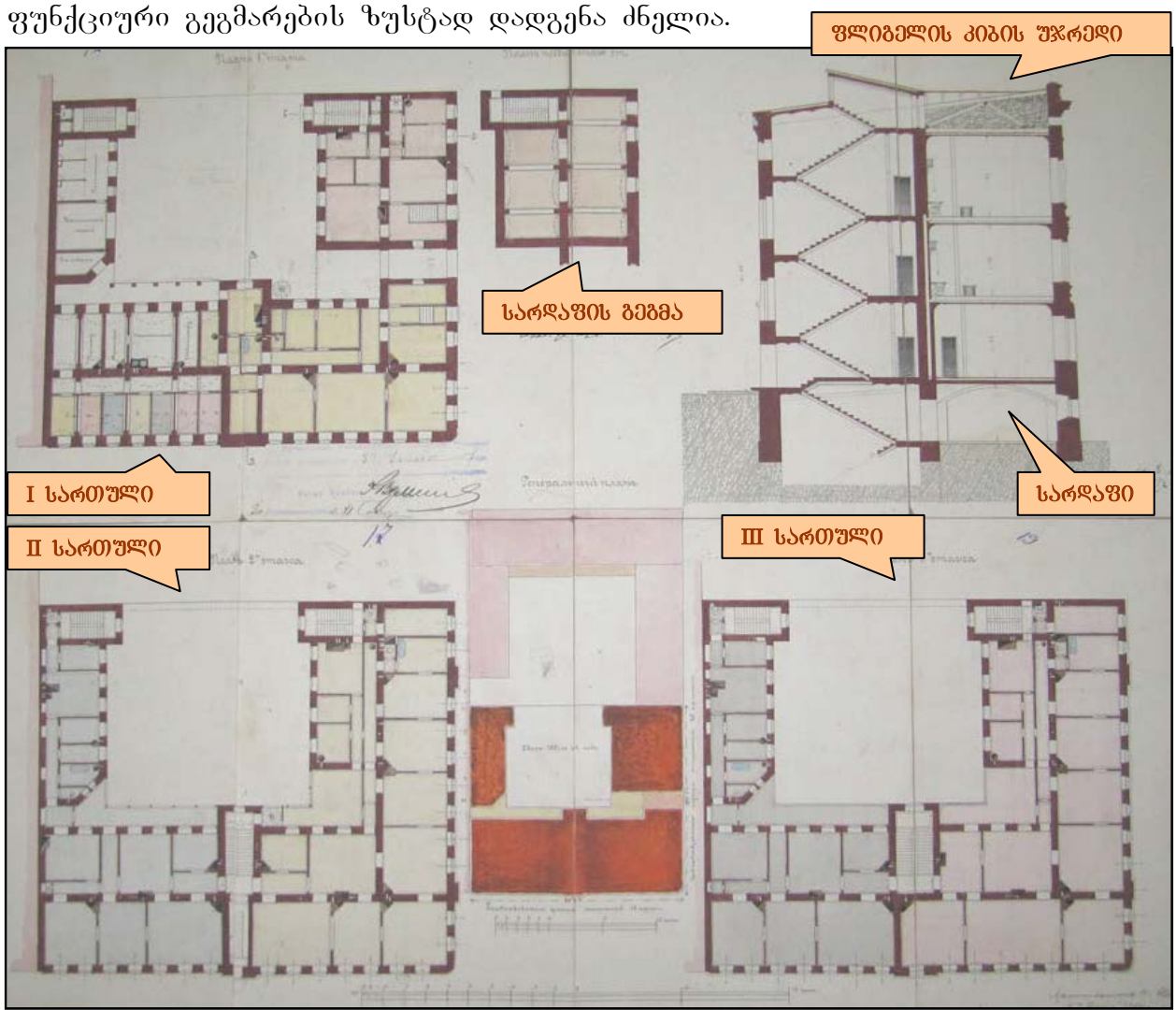
თავდაპირველი – აიგო, როგორც საცხოვრებელი სახლი;

შემდეგი – სამისამართო ბიურო. კავკასიის წყლების სამმართველო №17. საქართველოს პროფკავშირები, იუსტიციის სამინისტრო;

ამჟამინდელი – კერძო მფლობელობაშია. განსაზღვრულია რეკონსტრუქცია სასტუმროდ;

3. საპროექტო სახლის აღწერა, გრიბოედოვის ქ. №19/1

თავდაპირველი გეგმარება – ნაგებობის ზოგადი გეგმარება დღესაც იგივეა. მხოლოდ მოგვიანებით დაემატა მინაშენები ეზოს მხარეს და რამდენჯერმე შეიცვალა შიდა გეგმარება დამატებული ან მოხსნილი ტიხრებით. თავდაპირველად ეს იყო ცოკოლის მაღალ სართულზე შემომდგარი, რელიეფს მორგებული, П – ს ფორმის, წაგრძელებული ორსართულიანი ნაგებობა (ეზოს მხრიდან სახლი სამსართულიანია), ცენტრალურ ნაწილში სადარბაზოსა და კიბის უჯრედის მართკუთხა ფორმის მცირე წანაზარდით ეზოს ფასადისკენ. I სართული თავლების, კარეტების სადგომების და სამეურნეო-სამოსამსახურო სათავსოებისათვის იყო განკუთვნილი. ზედა ორ სართული ეკავა ორ-რიგად ჩამწკრივებულ ოთახებს და ნაწილობრივ ხიხ ღია გალერეა-აივნებს ეზოსკენ. დამატებითი კიბის თითო უჯრედი იყო მოწყობილი ეზოს ფლიგელების ფლანგებზე და კიდევ ერთი მრგვალი ღია კიბე – ცენტრალური კიბის უჯრედის სამხრეთ-აღმოსავლეთ კუთხეში, ეზოს მხარეს. ზედა ორი სართულის გეგმარება მსგავსი იყო და მხოლოდ მცირედ განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან. სავარაუდოდ ზედა ორ სართულზე ცენტრალური კიბის უჯრედით გამოჯნული ორ-ორი მდიდრული ბინა უნდა ყოფილიყო, რამდენიმე საძინებლით, სასტუმრო, სასადილო, საბავშვო ოთახებით, კაბინეტებითა და დამხმარე სათავსოებით (სამზარეულო, სველი წერტილები, სამოსამსახურო ოთახებიც) კუთხით მიმართულ ფლიგელებში, რომლებიც გრძელი და ვიწრო დერეფნებით იყო გამოჯნული. თუმცა თბილისის 1900-იანი წლების გეგმებზე ამ ნაგებობაში სხვადასხვა დაწესებულებაა აღნიშნული. გადაკეთებების გამო თავდაპირველი ფუნქციური გეგმარების ზუსტად დადგენა ძნელია.

სამშენებლო ფენები – არსებობს რამდენიმე სამშენებლო ფენა.

I. XX ს-ის დასაწყისი – სახლის ძირითადი მოცულობა;

II. XX ს-ის I ნახევარი – ზედა ატიკის სართულის დაშენება და საფასადე ცვლილებები ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან. ეზოს ჩრდილოეთი ფლიგელის კიბის უჯრედის სვლების სტრუქტურის გადაკეთება. ხის ღია აივნების ამოშენება ზედა ორ სართულზე ეზოს მხრიდან და ღია მრგვალი კიბის გაუქმება;

III. XX ს-ის 70-იანი – გეგმარებითი ცვლილებები, ეზოს შემომფარგვლელი კედლების ხელახლა მოპირკეთება;

IV. XXI ს-ის დასაწყისი – საფასადე ცვლილებები და რემონტი.

ორიენტაცია – ჩრდილო-აღმოსავლეთ სამხრეთ-დასავლეთის გრძივი მიმართულება;

რელიეფი – მთაწმინდის ფერდობი დაქანებულია ჩრდილო-აღმოსავლეთისკენ. საკმაოდ არის დაქანებული ალ. ჭავჭავაძის ქუჩაც. ასევე ოდნავ დაქანებულია გრიბოედოვის ქუჩაც. ამიტომ საკვლევი ნაგებობა არათანაბარდონიან სიბრტყეზეა აგებული.

ეზო – ნაგებობას აქვს მართკუთხა შიდა ეზო, საიდანაც ბაზალტის საფეხურეებიანი კიბით ჩავდივართ ქვედა სახლის ეზოში. ეზო დასავლეთიდან შემოფარგლულია ნაგებობის ძირითადი მოცულობით, ჩრდილოეთიდან და სამხრეთიდან კი – ფლიგელებით. ეზოში შესასვლელი გვირაბი დატანილია ალ. ჭავჭავაძის ქუჩისკენ მოწყობილ ლითონის მარტივი (თავდაპირველად ჭვირული) ჭიშკრიდან.

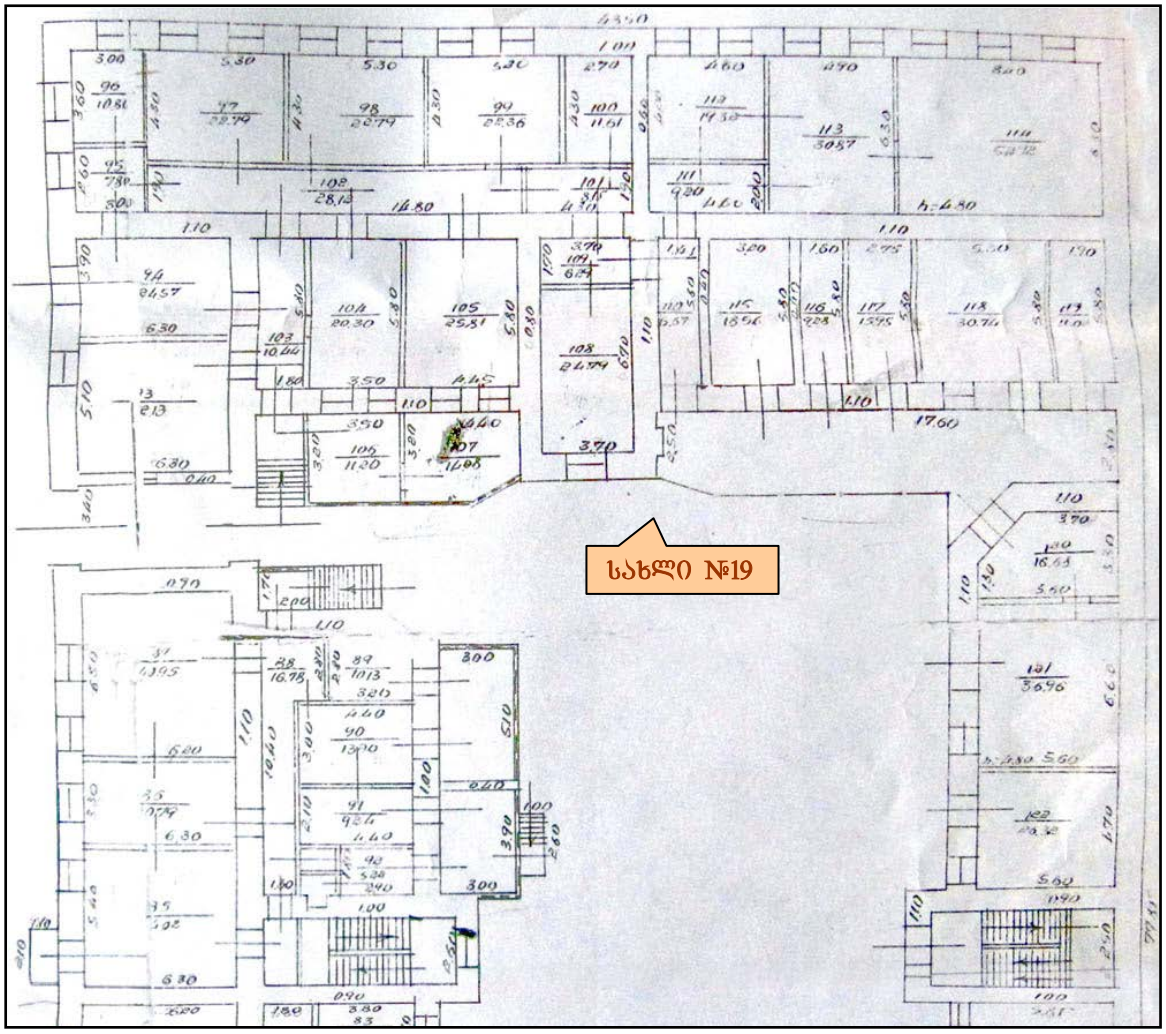

ზედა ეზო

სართულიანობა – თავდაპირველი ნაგებობა სამსართულიანი იყო ცოკოლის ნახევარსარდაფული სართულით, რომელიც წარმოადგენდა ნაგებობის საფუძველს და მთელი სახლი მის საყრდენ კედლებზე იყო ამოზრდილი.

მოგვიანებით დააშენეს მეოთხე სართული. ნაგებობის სამხრეთ ფლიგელის ცოკოლის სართულს ქვემოთ დამატებით სარდაფია. I სართულის სიმაღლე – 4. 80მ. II სართულის – 4. 10მ. III სართულის – 4. 40მ. IV სართულის – 3. 70მ. სარდაფის – 3.80მ.

I სართული –

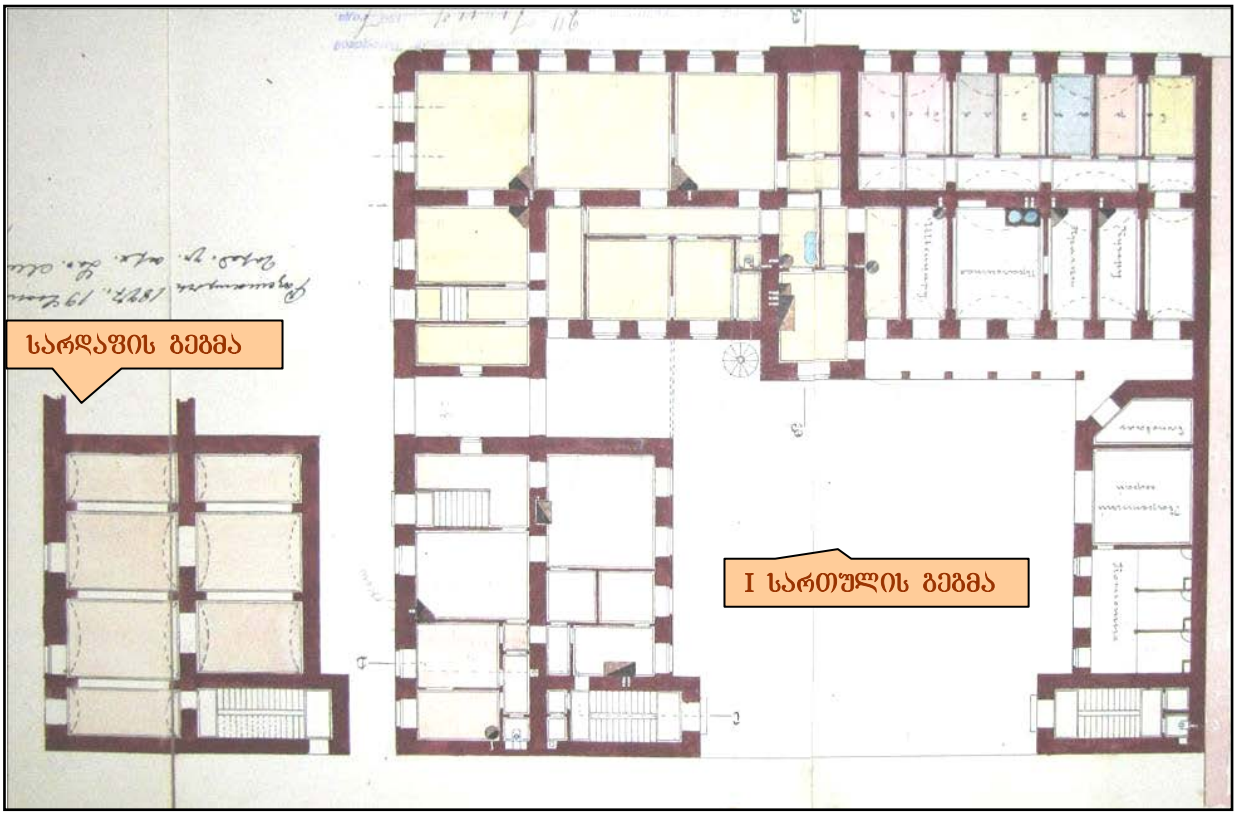

I სართულის გეგმა

480 სმ. სიმაღლის I სართულის გეგმარება თითქმის თავდაპირველი სახით არის შემორჩენილი. გრიბოედოვის ქუჩისკენ ეს სართული მხოლოდ სასინათლო სარკმლების ზედა მონაკვეთებით, ეზოსკენ კი მთელი სიმაღლით გამოდის. 110 სმ. სიგანის საყრდენი კედლებით შემოფარგლული გეგმარება მართკუთხაა. ძირითად ნაგებობაში შიდა საყრდენი კედლით არის გამიჯნული და ორ რიგად გრძივად არის ჩამწკრივებული სხვადასხვა ზომის მართკუთხა ოთახები. შიდა საყრდენი კედლით გამიჯნული ორრიგა ოთახებია სამხრეთ ფლიგელშიც, ჩრდილოეთ ფლიგელში კი ცალფა ანფილადურ სათავსების რიგია (თავდაპირველად აქ თავლა და კარეტების სადგომი იყო). მთავარი ნაგებობის ცენტრალურ ბირთვს წარმოადგენს კიბის უჯრედის ქვედა 110 სმ. სიგანის კედლებით შემოსაზღვრული მართკუთხა მოცულობა. განიერი კედლებით არის შემოფარგლული მოცულობა ცენტრალურ სადარბაზოს ქვეშაც, დანარჩენი ოთახები კი 30-40 სმ. სიგანის კედლებით არის დატიხრული. ფლანგები მართკუთხა ფორმის კიბის უჯრედებით არის დასრულებული.

ეზოს მხრიდან მთავარ ნაგებობას ჰქონდა ხის გალერეა-აივანი, რომელიც ამჟამად მთლიანად ამოშენებულია. აქვე იყო ამჟამად აღარ არსებული მრგვალი კიბეც. ზოგი ოთახის და გალერეა-აივნის მონაკვეთებიც გადაკეთებულია დამატებითი ტიხრებით. შესასვლელები ამ სართულზე ეზოს მხრიდან არის მოწყობილი.

სარდაფის სართული – ნაგებობის სამხრეთ ფლიგელის მთელი პერიმეტრის ქვეშ არსებობს ნახევარსარდაფი, რომელიც როგორც ეზოს, ასევე ალ. ჭავჭავაძის ქუჩისკენ თითქმის მთელი სიმაღლით გამოდის. სარდაფი აგურის წყობის საყრდენ კედლებზეა ამოზრდილი და სარდაფის სართულის გეგმარება წაგრძელებულ მართკუთხა სათავსებად არის დაყოფილი. სარდაფის კედლები გადაყვანილია მრუდწრეთარგიანი თაღებით. მოგვიანებით სარდაფის სართულში მოწყობილია დამატებითი ტიხრები სხვადასხვა სათავსებისათვის. სარდაფში ჩასასვლელი კიბის უჯრედი მოწყობილია ფლიგელის კიბის უჯრედიდან

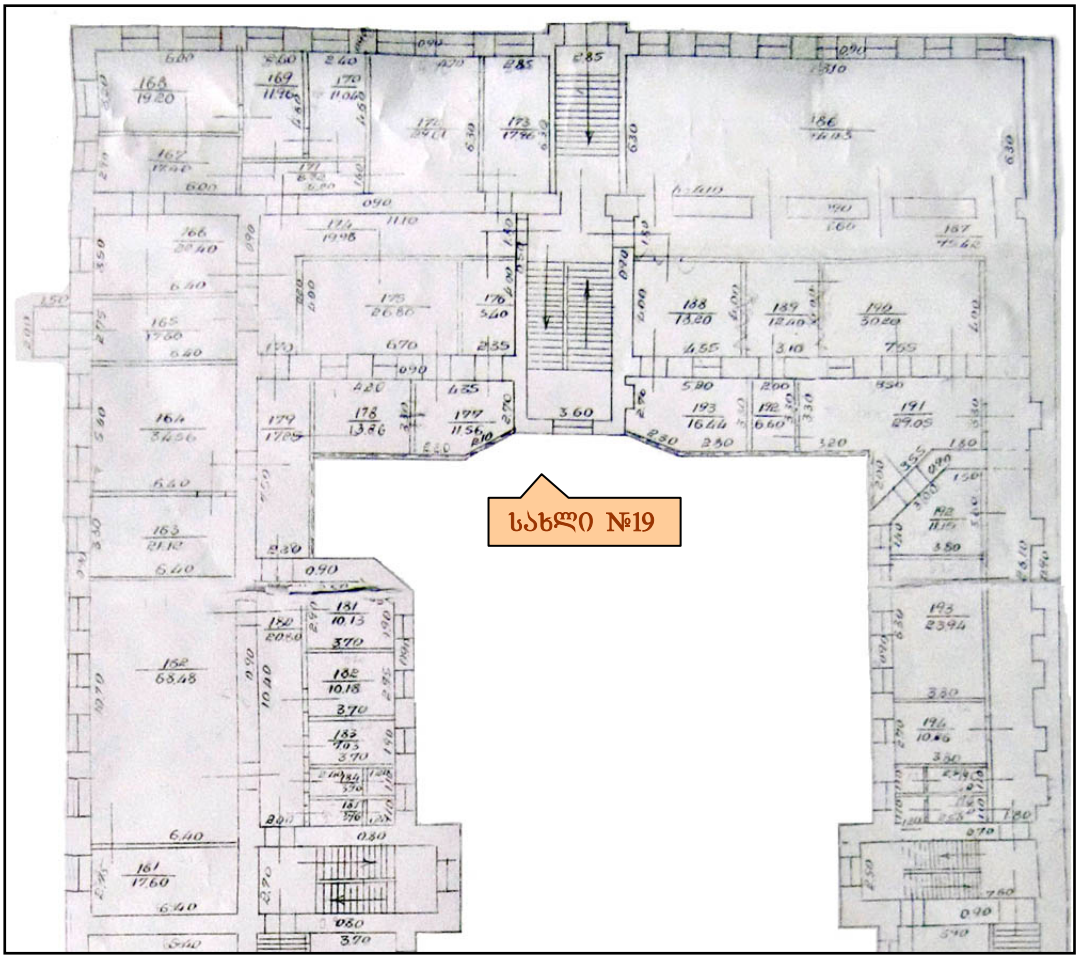

თავდაპირველი პროექტი, ფონდი 192/8ა, საქმე №4982 ©

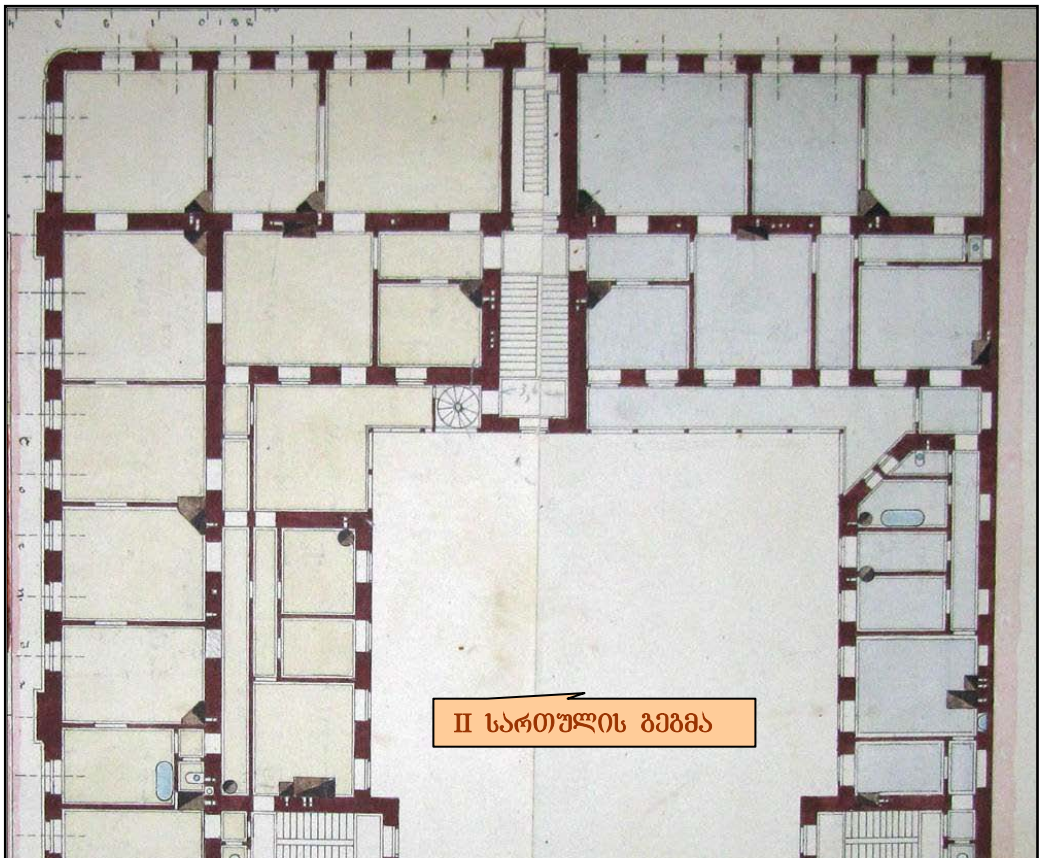
II სართული –

410 სმ. სიმაღლის II სართულის გეგმარება პირველის მსგავსია, ოღონდ ოთახები განსხვავებული ზომისა და ფორმისაა. გრიბოედოვის ქუჩის მხრიდან ნაგებობის ცენტრში თხელ რიზალიტურ ნაშვერში მოქცეული წაგრძელებული მართკუთხა სადარბაზო და მის შემდეგ ასეთივე ფორმის კიბის უჯრედია. გრიბოედოვის ქუჩის მხარეს 3 ოთახი გაერთიანებულია ერთ გრძელ დარბაზად. მთავარ სადარბაზოს და კიბის უჯრედის სამხრეთით კი პირიქით, I სართულის მოზრდილი ოთახების თავზე მდებარე მოცულობები დატიხრულია მცირე ერთეულებად და წინ გაჩენილი აქვთ შიდა დერეფანები. იქვე, ეზოს გვირაბის თავზე მართკუთხა გეგმის ერთი ოთახია. ქუჩისკენ გამოდის მართკუთხა სარკმლების რიგი. ეზოს მხარეს შემინული აივნები ამოშენებულია.

სამხრეთის ფლიგელში კიბის უჯრედის აღმოსავლეთ კედელში გასასვლელია საიდანაც რამდენიმე საფეხურიანი ჩასასვლელი კიბით უკავშირდება ქვედა სახლ №30-ს.

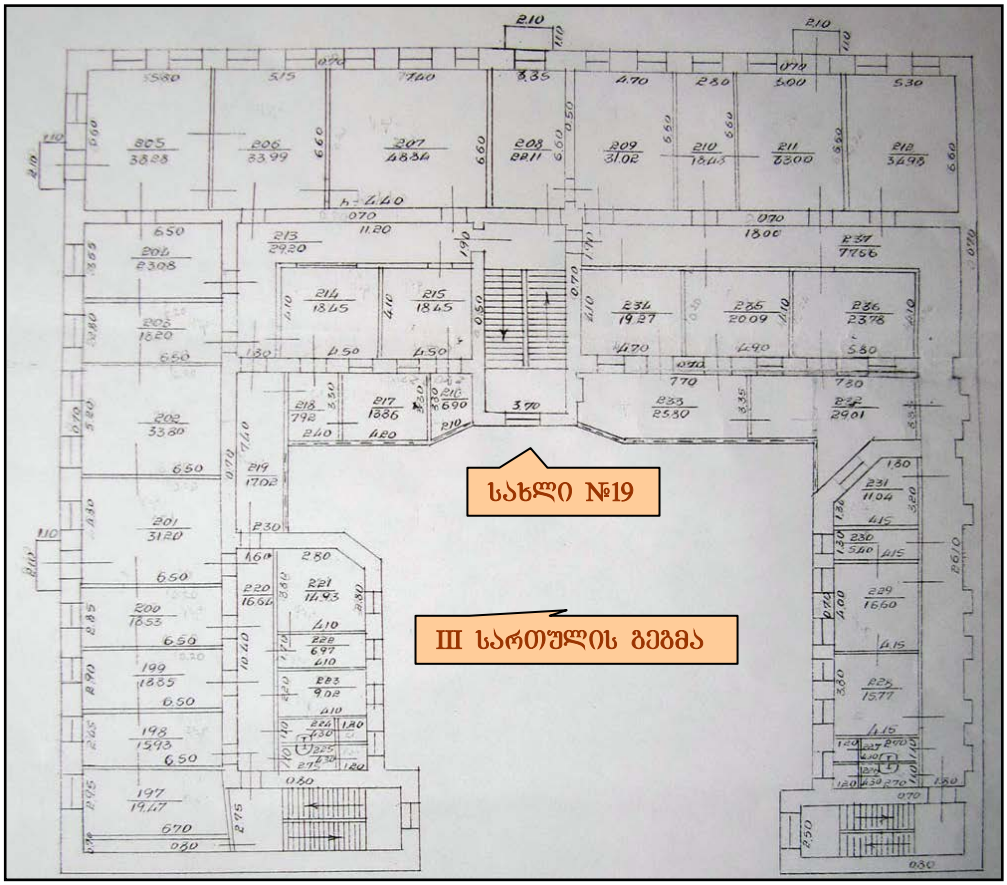

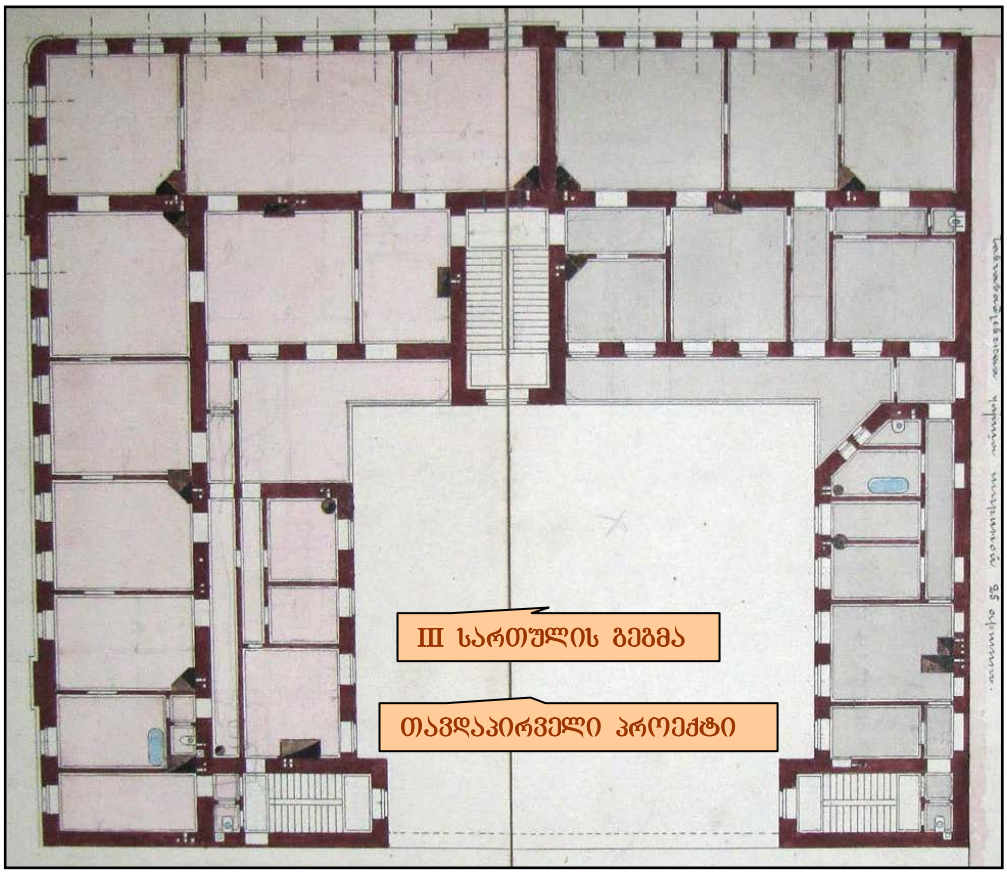
II სართულის გეგმა

თავდაპირველი პროექტი, ფონდი 192/8ა, საქმე №4982 ©

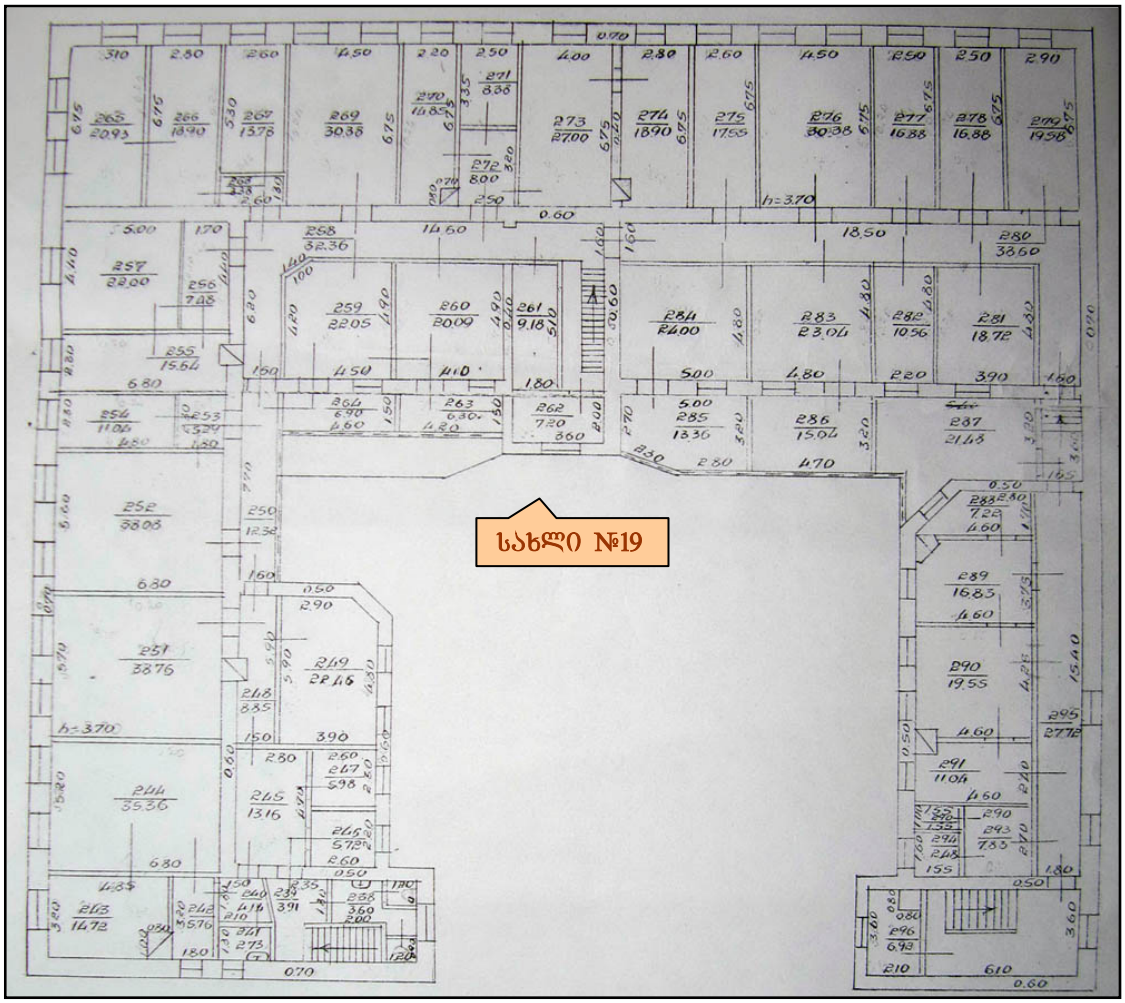
III სართული –

440სმ. სიმაღლის III სართულის გეგმარება ბევრად არ განსხვავდება ქვედა სართულებისგან. მნიშვნელოვანი ის არის, რომ გეგმარება ამ სართულზე, მცირე გამონაკლისის გარდა, პრაქტიკულად თავდაპირველი სახით არის შემორჩენილი. დამატებულია შიდა წაგრძელებული დერეფანი ძირითადი ნაგებობის ოთახების ორ რიგს შორის და ამოშენებულია გალერეა-აივნები ეზოს მხარეს.

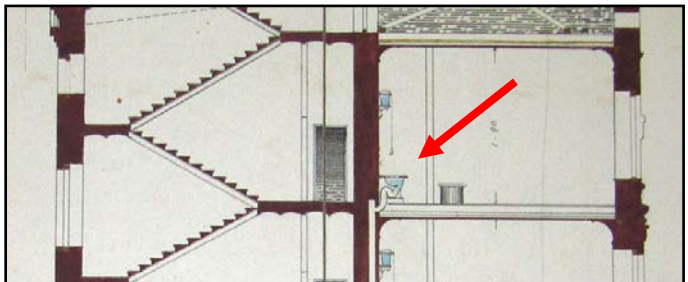
IV სართული –

IV სართულის გეგმა

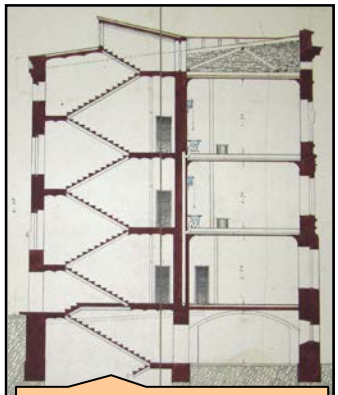
370 სმ. სიმაღლის IV სართული მოგვიანებით არის დაშენებული. მისი გეგმარებითი სტრუქტურა იმეორებს ქვედა სართულების გეგმარებას. აქ მესამე სართულის მსგავსად, ქვედა ორი სართულისგან განსხვავებით უფრო თხელია როგორც პერიმეტრული, ასევე შუა საყრდენი კედელი (70სმ) და ოთახები უფრო ვიწროდ არის დატიხრული.

დამხმარე სათავსოები – თავდაპირველი სათავსოები (სამზარეულო, სველი წერტილები, ალბათ სამოსამსახურო ოთახებიც) განლაგებული იყო კუთხით მიმართულ ფლიგელებში, როგორც ეს გამოსახულია საარქივო გეგმებზე. ამჟამინდელი სათავსოები (სანკვანძის მოცულობები) მოწყობილია გადაკეთების შემდეგ;

სამშენებლო მასალები, კონსტრუქციები და დაზიანებები

კონსტრუქცია – აგურის წყობის საყრდენი გარე პერიმეტრული კედლები 100სმ. სიგანისაა. უფრო განიერია საყრდენი კედლები (110სმ) შიდა პერიმეტრზე და შუა გრძივ ღერძზე. სამხრეთის ფლიგელის ნახევარსარდაფის და კიბის უჯრედების გადახურვა დვუტავრებზეა მოწყობილი. ეს ჩანს როგორც საარქივო ნახაზებზე, ასევე ადგილზეც. სართულშუა და სხვენის გადახურვა თავდაპირველად ხის იყო. დამატებულ ნაწილში რკინაბეტონის გადახურვაა. რკინაბეტონის კონსტრუქციებია გამოყენებული სანკვანძების ახალი მონაკვეთებისათვისაც. სადარბაზო უჯრედის კიბე კი მოწყობილია ლითონის ჩანებზე დალაგებული საფეხურებით. ნაგებობის გადახურავის კონსტრუქციაა ხის ნივნივებზე გაწყობილი ლარტყების სისტემა, დასრულებული თუნუქის ორქანობიანი საბურავით. ლითონის კიბე იყო მოწყობილი დამატებით სართულზე.

კიბის უჯრედი

სტრუქტურა და მასალა – შენობის სარდაფის საყრდენი კედლების ძირითადი სამშენებლო მასალა „ქართული“ აგურია. დუღაბად გამოყენებულია კირი და ცემენტი. ზედა სართულებზე გამოყენებულია „რუსული“ აგური. გვიანდელ დანატებებში გამოყენებულია ახალი აგური და „ბლოკის“ კვადრები. ფასადები და ინტერიერი შელესილია. ხის მასალაა გამოყენებული თარაზულ ღიობთა ზედანებისა და მოჩარჩოებისთვის. ასევე სართულშუა გადახურვის და სხვენის ნივნივებისათვის. სახურავის საბურველი თუნუქისაა.

დაზიანებები და შეკეთება – რემონტებისა და გადაკეთებების შედეგად ინტერიერში ბევრი რამ შეცვლილია. მზიდი კედლები ვიზულალურად მდგრადია. ამავე დროს არის დაზიანებებიც, რაც ძირითადად გამოწვეულია შენობის ინტერიერის სხვადასხვა დროს არასწორი გადაგეგმარების და ტიხრების არასისტემური ცვლილებება-გადაკეთების გამო. გამოცლილია გადახურვათა ზოგი საყრდენი დამატებითი სანკვანძების მოწყობისას. მოშლილია კედლის ღუმელები, რაც თავისთავად წარმოადგენდა კონსტრუქციულ საყრდენებს. დაბზარულია და ალაგ-ალაგ ჩამოცვენილია შენობის საფასადო შელესილობა. დაზიანებული და ბევრგან მთლიანად ჩამოცვენილია ინტერიერის ჭერის და კედლების შელესილობაც. დაზიანებულია სარდაფების ინტერიერი და კიბის უჯრედის საფეხურები.

მზიდი კედლები – სარდაფის და I სართულის 100-110სმ. II სართულის 90სმ. III და IV სართულების 70სმ. აყვანილია აგურის მკვიდრი წყობით;

კედლების სტრუქტურა – სარდაფში „ქართული“ აგურის, ზევით კი „რუსული“ აგურის მკვიდრი წყობა, კირის და ცემენტის ხსნარზე;

სართულშუა გადახურვა – სართულშუა გადახურვა ხის კოჭებზე უნდა იყოს მოწყობილი (თუმცა გადახურვის თავდაპირველი სახის ზუსტად

დსაადგენად საჭიროა ზონდაჟების მოწყობა და გვიანდელი დამატებების მოხსნა იატაკებსა და ჭერზე). სარდაფი და კიბის უჯრედები კი გადახურულია აგურის თაღებიან დვუტავრებით. ბეტონის გადახურვებია გვიან მინაშენებზე ეზოს მხრიდან;

სახურავი – ხის ნივნივებზეა მოწყობილია თუნუქის ორქანობიანი საბურველი.

სადარბაზო და კიბე – სადარბაზო და კიბის უჯრედი მოწყობილია გრიბოედოვის ქუჩის მხრიდან ნაგებობის II სართულის ცენტრში. კიბის უჯრედი სიღრმეშია. კიბე ადიოდა III სართულზე. შემდეგ დაემატა IV სართული. კიბეს შემორჩენილი აქვს ლითონის ჭვირული მოაჯირი. ორი წაგრძელებული მართკუთხა კიბის უჯრედია მოწყობილი ეზოს მხრიდან ფლიგელების ფლანგებზე.

მთავარი სადარბაზო

ფლიგელის კიბის უჯრედი

ინტერიერი:

გეგმარებითი სტრუქტურა – სისტემა ყველა სართულზე მსგავსია. ორ-რიგად ჩამწკრივებული სხვადასხვა ზომის ოთახები. დამოუკიდებელი მართკუთხა შესასვლელებით შუა დერეფნიდან. თავდაპირველად გარე პერიმეტრის ოთახები ანფილადურადაც იყვნენ დაკავშირებული.

სარდაფი

II სართულის შიდა დერეფნები

III სართულის

IV სართულის

სარდაფი

II სართულის ჰოლი

III სართულის. ჰოლი

გაფორმება –

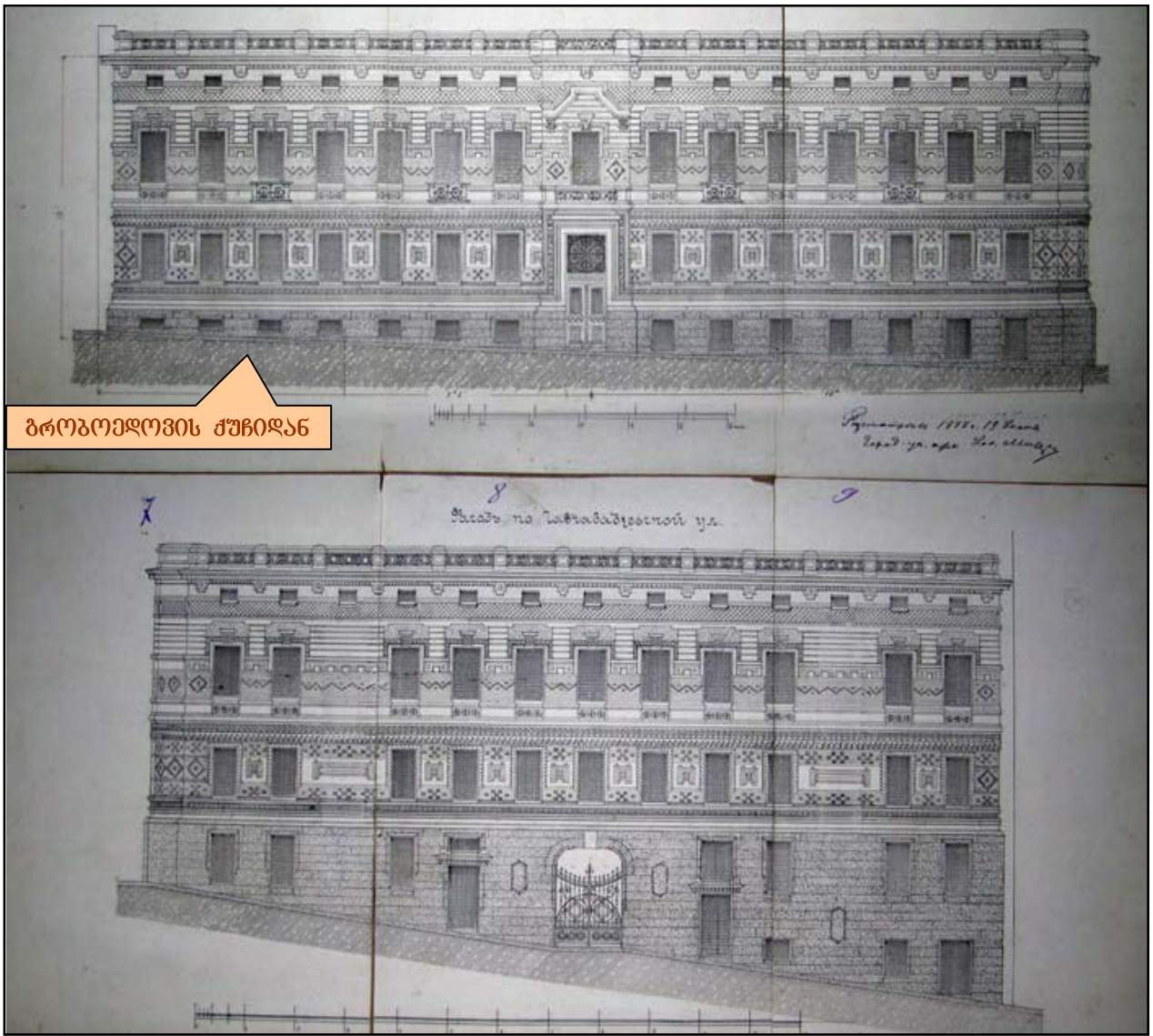
ინტერიერის თავდაპირველი შემკულობა შემორჩენილი არ არის. ამჟამად ინტერიერის თავდაპირველი სახე შემორჩენილია მხოლოდ სარდაფის სართულის ნაწილში. პირველი, მეორე და მესამე სართულის ინტერიერის იატაკი, კედლები

და ჭერი კი მთლიანად არის დაფარული გვიანი რემონტების დროს მოწყობილი ხის, პლასტიკატის და სხვა ხელოვნური მასალის ფილებით, მოხსნილია კედლის ღუმელები რომლებიც დეკორაციული შორენკეცებით იქნებოდა მორთული. შესაძლოა მორთული ყოფილიყო სადარბაზოები და ცენტრალური კიბის უჯრედი, თუმცა მისი ინტერიერი სამწუხაროდ მთლიანად ხელახლაა მოპირკეთებული ფილებით.

ფასადები:

ფასადი გრიბოედოვის და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩებიდან, 2012წ.

სახლის პროექტი გრიბოედოვის ქუჩაზე, ფონდი 192/8ა, საქმე №4982, 1897წ. ©

სტრუქტურა – რთული რელიეფის ორი ქუჩის კუთხეზე, ოვალური მომრგვალებით გამოდის სამსართულიანი ნაგებობა XIX-XXსს-ის მიჯნის თბილისური არქიტექტურისათვის ჩვეული ეკლექტიკური სტილის ფასადებით – მდიდრულად მოჩარჩოებული მართკუთხა ღიობებით და ლითონის კიდული ჭვირული აივნებით (ზედა სართული დაშენებულია მოგვიანებით). დაქანებული რელიეფის გამო ალ. ჭავჭავაძის ქუჩისკენ სახლის ფასადი ოთხსართულიანია.

ფასადების დღევანდელი არქიტექტურა საარქივო პროექტთან შედარებით სახეცვლილია. როგორც ჩანს სახლი თავიდანვე პროექტისგან განსხვავებულად აშენდა. ზოგი რამ კი მოგვიანებითაც უნდა იყოს გადაკეთებული. ფასადების საფუძველს წარმოადგენს მარტივი მართკუთხა სასინათლო ღიობებით დასახსრული, ოვალურ წრეთარგიანი მრუდით შეკრული, მოგვიანებით ფილებით შემოსილი ცოკოლი, მდიდრულად მორთული სადარბაზო კარით გრიბოედოვის ქუჩიდან და ეზოში შესასვლელი მაღალი გვირაბით ალ. ჭავჭავაძის ქუჩიდან. ფასადების ძირითადი აქცენტებია არშიაშემოვლებული სარკმლები და გეომეტრიულ ფიგურებიანი ფრიზი მეორე სართულზე. სართულთა შორის საფეხუროვანი პილასტრებია მცენარეულკვეთილობებიანი ფრიზებით. ზევით კი ეს კომპოზიცია შეკრულია მარტივად პროფილირებული პარაპეტით.

ამგვარად ფასადის მხატვრულ სახეს განსაზღვრავს ეკლექტიკური სტილიზებული სტრუქტურა და ფსევდორენესანსული კვეთილი სახეები (სარკისებურ სარკმელთა მოჩარჩოება, საჭექი ქვები). სტილიზებული სტრუქტურები და მორთულობის ელემენტები სიმეტრიულად არის განაწილებული და ფასადებს ანაწევრებს, როგორც თარაზულად, ასევე შვეულადაც. სადარბაზოს შესასვლელში კი ხის მდიდრულად მოხარატებული და ჭვირული ლითონის ჩანართებიანი კარია. აქვს ორქანობიანი თუნუქის სახურავი.

ნაგებობის თავდაპირველი მოცულობისათვის სახასიათო იყო სართულების ზრდა სიმაღლეში აღმავალი პრინციპით. საკმაოდ მაღალი პირველი სართული შემომდგარი იყო დაბალ რუსტირებულ ცოკოლზე. კიდევ უფრო მაღალი მეორე სართული კი მონუმენტურობას მატებდა შენობას. მეოთხე სართულის დაშენების შემდეგ ნაგებობამ დაკარგა თავდაპირველად დასახული ეს პროპორცია და ახალი სტრუქტურული სახე შეიძინა.

თავდაპირველ პროექტთან შედარებით განსხვავებულია საფასადო მორთულობის სტრუქტურაც. თავდაპირველი პროექტით გათვალისწინებული იყო სარკმლებს შორის მოქცეული საფასადო მონაკვეთების მორთვა კვეთილობაში გამოყვანილი სარკმელთა გადანაკეცებიანი მოჩარჩოებით, რომბებისა და კონცენტრული კვადრატების მხატვრული სახეებით. დღევანდელი ფასადები ნაკლებად „დაჩითულია“. საპროექტო მხატვრული კომპოზიციიდან ჩემორჩენილია მხოლოდ სარკმელთა მოჩარჩოების წრეებიანი გადანაკეცები, დანარჩენი არე კი სარკმლებს შორის მოურთველია.

შეცვლილია ნაგებობის დამასრულებელი პარაპეტის სტრუქტურაც. თავდაპირველ პროექტში დახაზულია რთულპროფილიანი ლავგარდანის და ბალუსტრადის ტიპის პარაპეტის სისტემა, რომელიც კრავდა მანსარდის ტიპის

სხვენის მოცულობას. მანსარდის სივრცე განათებული იყო ლავგარდანის ქვეშ გაყოლებული მართკუთხა ღიობებით. მეოთხე სართულის დაშენების დროს ეს სისტემა მოიშალა და ნაგებობა დასრულდა სადა, საფეხუროვანი პარაპეტით.

დეკორაციული კვეთილობა – საფასადო მორთულობისთვის გამოყენებულია კარგი ხარისხის პროფილირებული ბათქაში.

II სართულის

III სართულის

IV სართულის

სარკმლები – თარაზული სარკმლების წირთხლები მართია ინტერიერისკენ. ყველა საფასადო სარკმელი მართკუთხაა და ნალესი ჩარჩოებით არის შეკრული. III სართულის სარკმლები საჭექი ქვებით არის მორთული. ცოკოლის სართულის სარკმლები მარტივი ტიპის სასინათლო ღიობებია. სტრუქტურული თვალსაზრისით ზედა სამი სართულის სარკმლები ერთი ტიპისაა. სარკმელთა უმრავლესობა ამჟამად ორალათიანია და ზევით შეკრულია მართკუთხა „ფრამუგით“. თუმცა თავდაპირველად სარკმლები ერთალათიანი უნდა ყოფილიყო. ზევით ასეთივე ტიპის „ფრამუგით“ დასრულებული. ამჟამად სარკმლები სხვადასხვა სტრუქტურის ალათებით არის შეკრული. მესამე სართულის სარკმელთა მცირე ნაწილის ალათები შეცვლილია ლითონპლასტმასის ახალი ჩარჩოებით. თავდაპირველად მათ დანარჩენი სართულების სარკმლების მსგავსი, შვეულად ერთალათიანი სახე უნდა ჰქონოდათ.

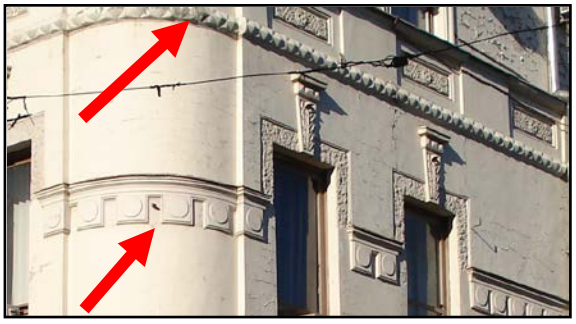

III სართულის აივანი

ყველა სარკმელი მარტივად ნაშვერ თაროს ეფუძნება. განსხვავებულია თაროებს ქვედა საფასადე სიბრტყეები. მეორე სართულზე სარკმლის საყრდენს ქვემოთ პირდაპირ პროფილირებული ლავგარდანია. მესამე სართულის სარკმელთა ქვეშ სადა ნალესი მართკუთხედებია, ხოლო მეოთხე სართულის ქვედა ნალესი მართკუთხედები მორთულია გეომეტრიული და მცენარეული ფიგურების წნულით.

სარკმელთა მსგავსია ზედა მესამე სართულის ხუთ აივანზე გამოსასვლელი კარები – შვეულად გაყოფილი ორი ალათით. ოთხი კარი თავდაპირველი სახით არის შემორჩენილი, სადარბაზოს ზედა კარი კი გამოცვლილია.

აივნების სახე – საფასადე კიდული აივნები ლითონის ჭვირული ცხაურებით არის მორთული. ცხაურის სახე თხელია და ნატიფი. პროექტით გათვალისწინებული იყო ქვის მოაჯირიანი სტილიზებული აივნები.

ფრიზი ფრეებით და სამკუთხედებით

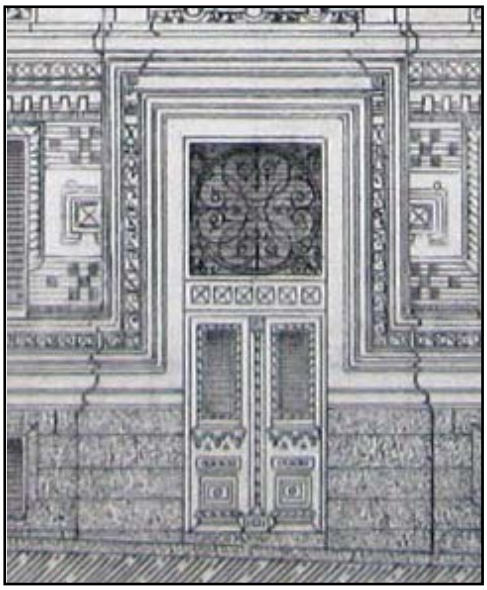

საფეხუროვანი პარაპეტი

მესამე სართულს გასდევს სარკმლების მოჩარჩოების გადანაკეცების თაროლავგარდანიანი ფრიზი, ნალესი ფრეების მოტივებით. მესამე და მეოთხე სართულებს შორის კი სამკუთხა მოცულობით ფორმებიანი „ქამარი“. მეოთხე სართულის ბურთულებიანი ფრიზის ზემოთ კი მთლიანად გლუვი, საფეხურეებიანი პარაპეტია.

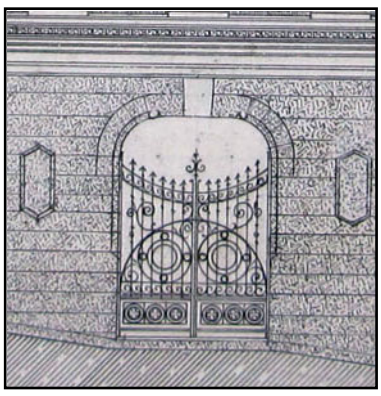
სადარბაზო კარი გრიბოედოვის ქ.

სადარბაზო კარი, პროექტი

სადარბაზოს ხის კარი მდიდრულად არის მოხარატებული კვეთილი შემკულობით. კარები ზევით დასრულებულია სტილიზებული „ფრამუგით“, ალათებში კი ასევე ლითონის სტილიზებული ჭვირული ჩანართებია (კარი თავდაპირველი არ უნდა იყოს). თავდაპირველ პროექტში კარის „ფრამუგა“ და ალათები განსხვავებულია. ასევე განსხვავებულია თავდაპირველი პროექტში ეზოში შესასვლელი ლითონის ჭვირული ჭიშკარი ა. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან.

ეზოს მხრიდან – ძირითადი ნაგებობის თავდაპირველი სამსართულიანი ფასადი ეზოს მხარეს შემოფარგლული იყო ხის გალერეა-აივნების სისტემით. ცენტრში რიზალიტურად იყო ნაშვერი კიბის უჯრედი მართკუთხა პორტალიანი გასასვლელით ეზოში. იქვე, მართკუთხა ნაშვერის მარცხენა კუთხესთან დამონტაჟებული იყო ზედა სართულებზე ასასვლელი მცირეგაბარიტიანი მრგვალი კიბე. ამჟამად ხის გალერეა-აივნების სისტემა მთლიანად ამოშენებულია, დაშენებულია მეოთხე სართული, ფასადები კი შემოსილია ტუფის ბაციყვითელი ფილებით.

ეზოს ფასადი

სამხრეთი ფლიგელი

ცენტრალური პორტალი

ჩრდილოეთი ფლიგელი

ფასადები რამდენჯერმე გადაკეთდა. მთავარი ნაგებობის ფასადი ეზოსკენ ამოშენდა მართკუთხა სარკმლებიანი მოცულობით. ამოშენდა ასევე ეზოში გასასვლელი გვირაბის თავზეც.

გადაკეთებულია ასევე ფლიგელებიც. მოიჭრა გრუნტი სამხრეთ ფლიგელის სარდაფის წინ და აიგო საყრდენი კედელი., რომლის მეორე მხარეს მოეწყო ზედა ეზოდან ქვედაში ჩასასვლელი ქვის საფეხურებიანი კიბე.

მხატვრული სახე – ნაგებობის მხატვრულ სახეს განაპირობებს რამდენიმე კომპონენტი:

– წინასწარ გათვლილი საფასადო კომპოზიცია და გეგმარება;

– რელიეფს მორგებული მოცულობითი სტრუქტურა;

– ნალესი კვეთილობებიანი საფასადო მორთულობა;

– კიბის უჯრედი;

ეს არქიტექტურული ფორმები ერთმანეთთან კარგად არის მორგებული და შეთანხმებული.

დოკუმენტაცია:

საარქივო ფოტოები – შემორჩენილია XIX საუკუნის მეორე ნახევრის თბილისის რამდენიმე პანორამული ფოტო, სადაც აღბეჭდილია ეს უბანი და ერთსართულიანი ნაგებობები დღევანდელი საპროექტო სახლის ადგილას. ასევე XX ს-ის დასაწყისის ფოტოები უკვე აგებული სახლებით. საქართველოს ცენტრალური ფოტო-ფონო-კინო არქივის ფონდები: ფოტო, №799-5, №799-15; №799-167; №799-169; თბილისის სახელმწიფო მუზეუმის არქივის ფონდი;
ძველი თბილისის გეგმები – თბილისის ისტორიის სახელმწიფო მუზეუმის („ქარვასლა") საარქივო ფონდები: თბილისის გეგმები 1867წ. 1995წ. 1902წ. 1903წ. 1913წ. 1924წ;
თბილისის არქიტექტურული ძეგლების გეგმა –
თბილისის სამისამართო რუკა –
აეროფოტო –

შეფასება:

კულტურულ-ისტორიული – ეს ნაგებობა XX ს-ის დასაწყისის ძველი თბილისის სტრუქტურაა XIX-XX სს-ის მიჯნისთვის დამახასიათებელი კონსტრუქციული დეტალებით. სახლი ორგანულად არის ჩაწერილი თბილისის ამ უბნის ისტორიულად ჩამოყალიბებულ გარემოში და მორგებულია ადგილმდებარეობას.

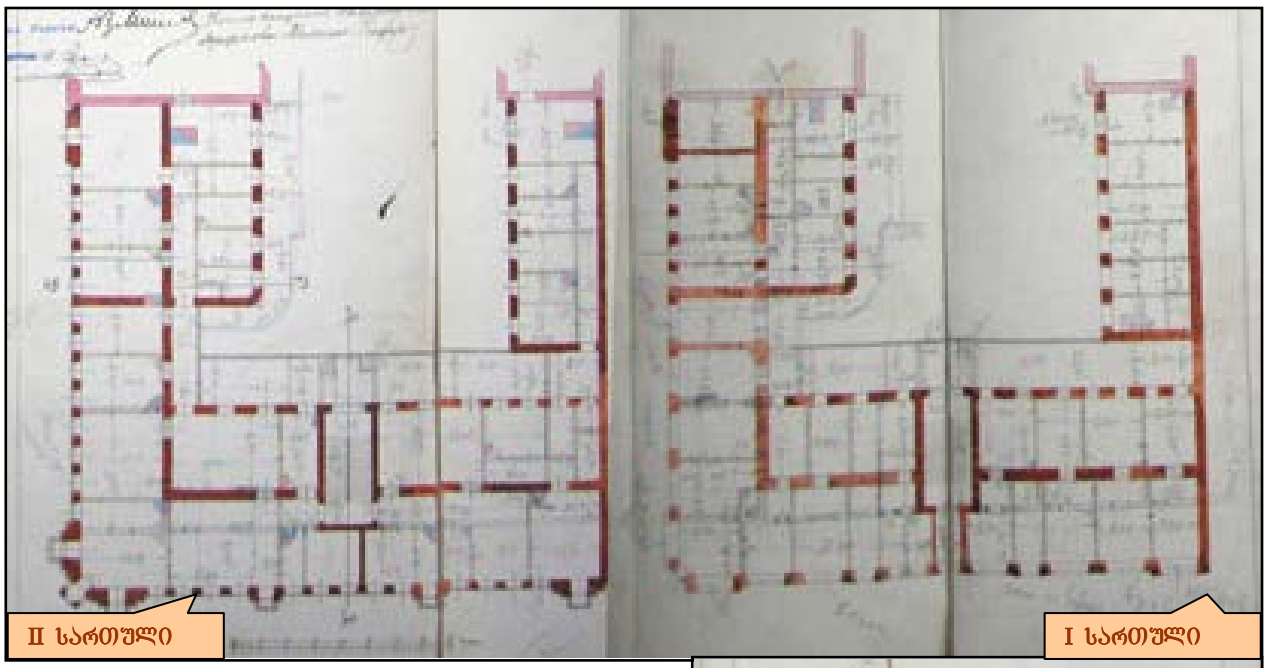
მხატვრულ-არქიტექტურული – ნაგებობა საინტერესო გეგმარებითა და მხატვრულად კარგად გააზრებული ეკლექტიკური სტილის ელემენტებიანი ფასადით ხასიათდება; სახლის პროპორციები, ადგილობრივი და ევროპული ტრადიციების შერწყმა, გეგმის თავისებურება აძლიერებენ მის მნიშვნელობას და სახლი ქუჩის განაშენიანების მხატვრულ-არქიტექტურული სახის განმსაზღვრელი ხდება.

სტატუსი – არქიტექტურული ძეგლი.

საპროექტო სახლის აღწერა, რუსთაველის პრ. №30/1

თავდაპირველი გეგმარება – რუსთაველის პროსპექტსა და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩების კუთხეზე მდგარი სამსართულიანი სახლის ზოგადი გეგმარება დღესაც იგივეა. მხოლოდ მოგვიანებით დაემატა სართულები ფლიგელებზე და მცირედ შეიცვალა შიდა გეგმარება. თავდაპირველად ეს იყო ღრმა სარდაფზე მდგომი, შიდა ეზოს შემომფარგვლელი П-ს ფორმის, რელიეფს მორგებული სამსართულიანი ნაგებობა (ეზოს მხრიდან სახლის მთავარი მოცულობა ორსართულიანია, სამხრეთი ფლიგელი ოთხსართულიანი, ჩრდილოეთი ფლიგელი კი სამსართულიანია).

ძირითადი მოცულობის I სართული სავაჭრო სათავსოებისათვის იყო განკუთვნილი. ზედა ორ სართული ეკევა ორ-რიგად ჩამწკრივებულ ოთახებს და ხიხ ღია გალერეა-აივნებს ეზოსკენ. ზედა ორი სართულის გეგმარება მსგავსი იყო და მხოლოდ მცირედ განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან. აქაც, ისევე როგორც გრიბოედოვის ქუჩაზე მდგომ ნაგებობაში, ზედა ორ სართულზე ცენტრალური კიბის უჯრედით გამიჯნული ორ-ორი მდიდრული ბინა უნდა ყოფილიყო, რამდენიმე საძინებლით, სასტუმრო, სასადილო, საბავშვო ოთახებით, კაბინეტებითა და დამხმარე სათავსოებით (სამზარეულო, სველი წერტილები, სამოსამსახურო ოთახებიც) კუთხით მიმართულ ფლიგელებში, რომლებიც გრძელი და ვიწრო დერეფნებით იყო გამიჯნული. თუმცა თბილისის 1900-იანი წლების გეგმებზე ამ ნაგებობაში სხვადასხვა დაწესებულებაა აღნიშნული. გადაკეთებების გამო თავდაპირველი გეგმარების ზუსტი ფუნქციის დადგენა ძნელია.

თავდაპირველი პროექტი, ფონდი 192/8ა, საქმე №5412, 1898წ ©

სამშენებლო ფენები – არსებობს რამდენიმე სამშენებლო ფენა.

I – XIX-XX სს-ის მიჯნა – სახლის თავდაპირველი მოცულობა;

II – XX ს-ის I ნახევარი – სართულის დაშენება სამხრეთ ფლიგელის უკანა ნახევარზე და საფასადე ცვლილებები ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან. ზედა სართულების დაშენება ჩრდილოეთ ფლიგელზე. ხის ღია აივნების მოხსნა ძირითადი მოცულობის ზედა ორ სართულზე და ამოშენება პირველზე ეზოს მხრიდან;

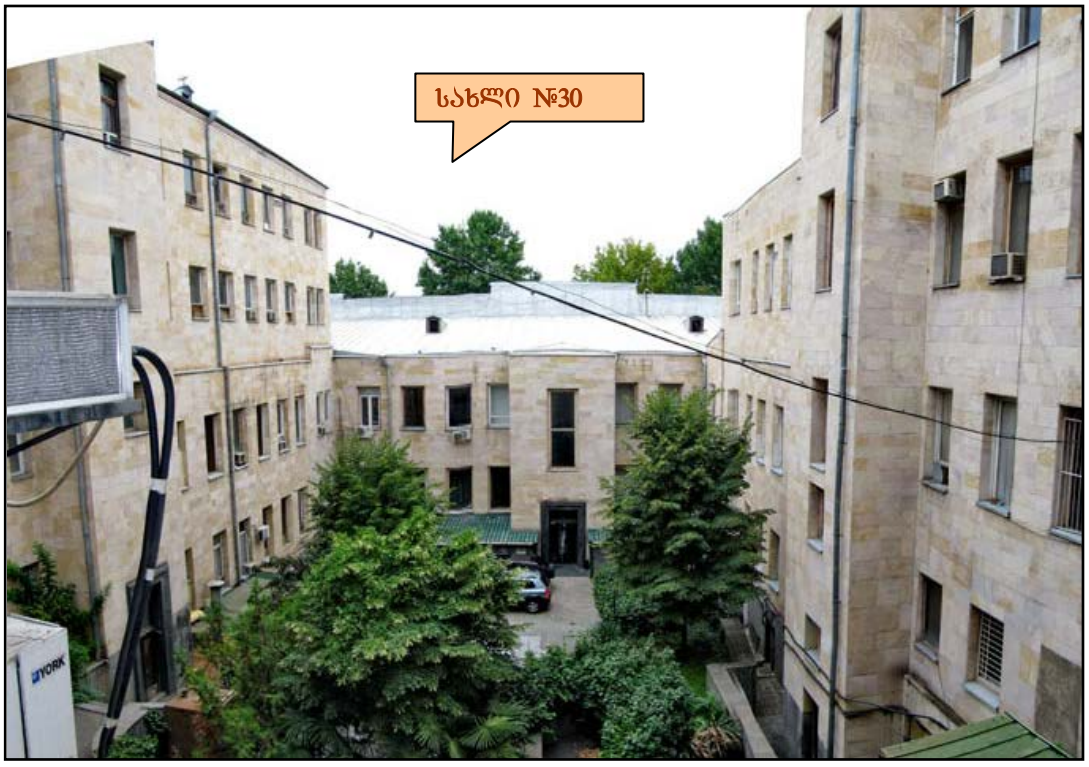
III. XX ს-ის 70-იანი – გეგმარებითი ცვლილებები, ეზოს შემომფარგვლელი კედლების ხელახლა მოპირკეთება;

IV. XXI ს-ის დასაწყისი – საფასადე ცვლილებები და რემონტი.

ორიენტაცია – ჩრდილო-აღმოსავლეთ სამხრეთ-დასავლეთის გრძივი მიმართულება;

რელიეფი – მთაწმინდის ფერდობი დაქანებულია ჩრდილო-აღმოსავლეთისკენ. საკმაოდ არის დაქანებული ალ. ჭავჭავაძის ქუჩაც. ამიტომ საკვლევი ნაგებობა არათანაბარდონიან სიბრტყეზეა აგებული.

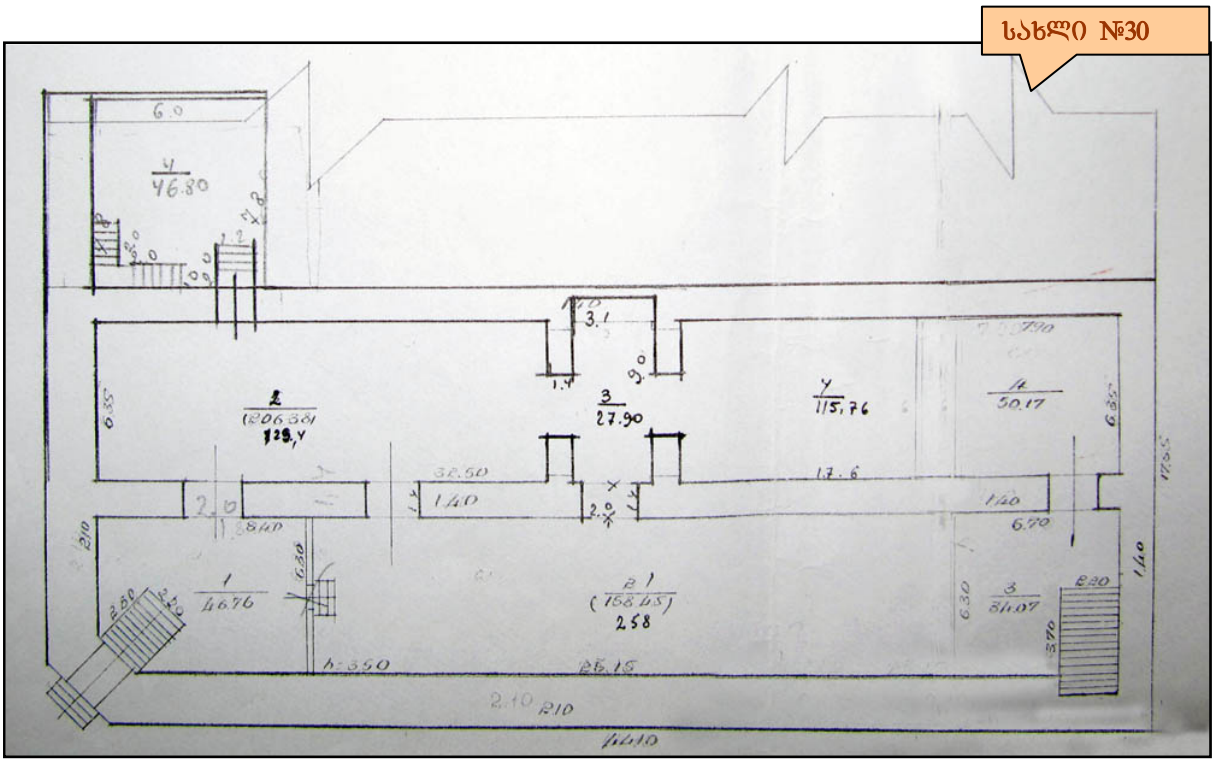
ეზო – ნაგებობას აქვს მართკუთხა შიდა ეზო, რომელიც გაერთიანებულია გრიბოედოვის ქუჩაზე მდგომ, ზედა №19 სახლის ეზოსთან. ეზო აღმოსავლეთიდან შემოფარგლულია ნაგებობის ძირითადი მოცულობით, ჩრდილოეთიდან და სამხრეთიდან კი – ფლიგელებით. ეზოში შესასვლელი გვირაბი დატანილია ალ. ჭავჭავაძის ქუჩისკენ მოწყობილ ლითონის მარტივი ჭიშკრიდან.

ძველი ეზო

სართულიანობა – ძირითადი ნაგებობა სამსართულიანია, ღრმა სარდაფით, რომელიც წარმოადგენს ნაგებობის საფუძველს და სახლის ძირითადი მოცულობა მის საყრდენ კედლებზეა ამოზრდილი. სარდაფის სართულის პერიმეტრი იმეორებს ძირითადი ნაგებობის აბრისს. მოგვიანებით სამხრეთ ფლიგელის დასავლეთ ფლანგზე დააშენეს ერთი სართული, ჩრდიოეთ ფლიგელზე კი 2 სართული. სარდაფის სიმაღლე – 3.5მ I სართულის – 5 მ. II სართულის – 4. 60მ. III სართულის – 4. 70მ.

სარდაფი –

სარდაფის გეგმა

სარდაფი აგებულია XIX ს-ის II ნახევრის თბილისის მოზრდილ ნაგებობათა სარდაფების მსგავსად. იგი გამართულია შენობის მთელ პერიმეტრზე. აქ ერთმანეთის გვერდი-გვერდ 3. 75მ. სიმაღლის ორი წაგრძელებული ტალანია ჩარიგებული. სარდაფის კედლები აგებულია ე.წ. „რუსული“ აგურის მკვიდრი წყობით. მოგვიანებით შელესილია ნაწილობრივ. ტალანები გადახურულია ოდნავ გაშლილი ნახევარწრიული კამარებით. I ქუჩისპირა ტალანი ერთიანია. მის უკან მეორე ტალანი კი ორ თანაბარ ნაწილად არის გაყოფილი განივად ამოშენებული მართკუთხა მოცულობით, რომელშიც თაღოვანი გასასვლელებია დატანილი. ხუთი ფართო თაღოვანი გასასვლელია დატოვებული I და II ტალანებს შორისაც.

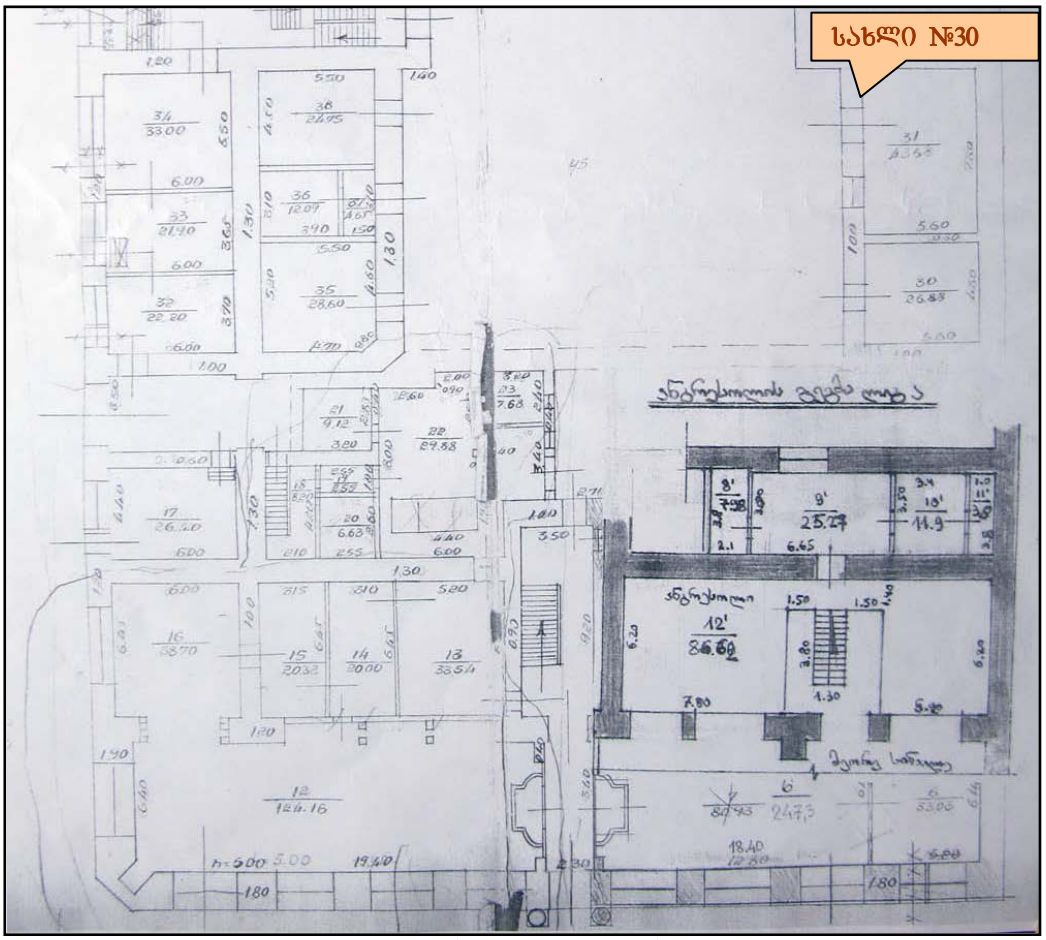
სარდაფის საყრდენი კედლები განიერია: საფასადო რუსთაველის გამზირის მხარეს – 160სმ., ალ. ჭავჭავაძის ქუჩისკენ - 150სმ., ორი დარბაზის გამყოფი საყრდენი კედელი კი 140სმ. ქუჩისპირა საყრდენ კედლებში დატანილია თაღოვანი ღიობები, რომელთა თაღები ტალანის კამარაშია შეჭრილი და საინტერესო ფორმა აქვთ. აქ ქუჩის ტროტუარიდან სასინათლო ცხაურები იქნებოდა მოწყობილი საიდანაც ჰაერი და სინათლე ჩამოდიოდა ამ ღიობების საფეხურებად დახრილ ჭრილში. ამჟამად ცხაურები ამოშენებულია და ღიად დატოვებულია მხოლოდ ერთი მათგანი.

სარდაფში ჩასასვლელი ქვის კიბე მოწყობილია რუსთაველისა და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩების კუთხეში გამომავალ ფასადების წაკვეთილი გვერდის

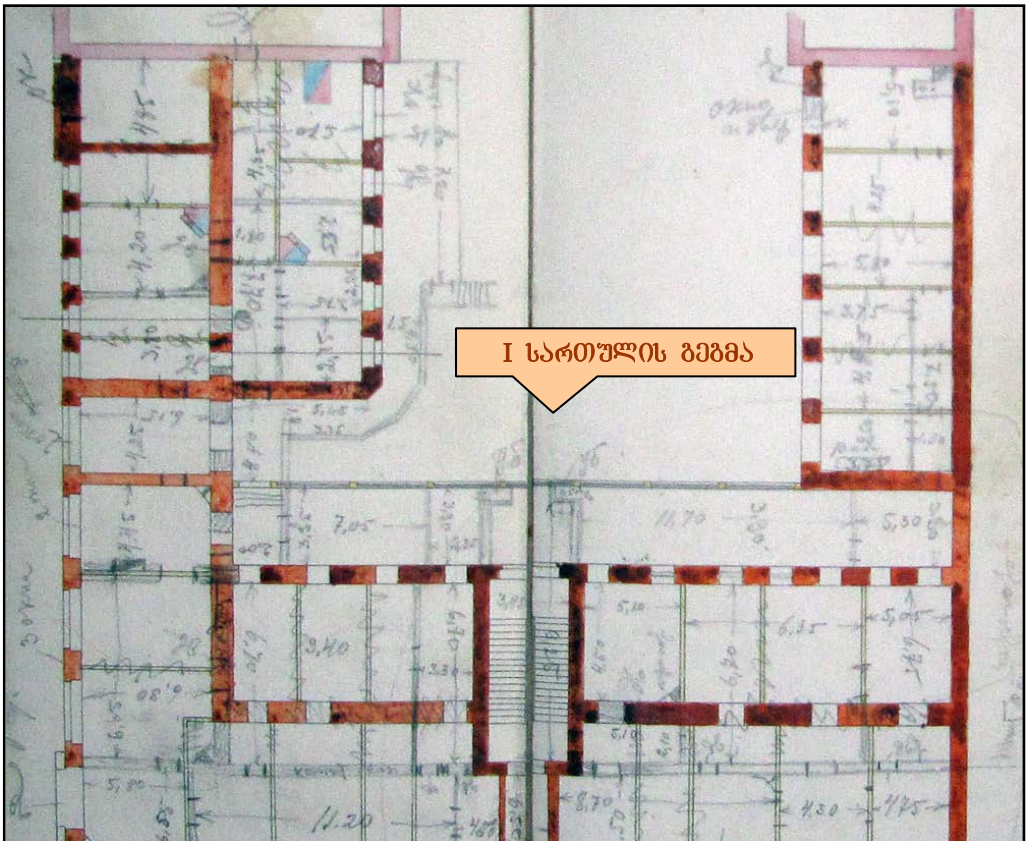
ცოკოლში. კიბე ერთსვლიანი დამრეცი ქანობით ეშვება ქვევით დიაგონალურად. ჩასასვლელში მარტივი სახის ლითონით შეჭედილი კარია შებმული.

სარდაფს მთელ სიგრძეზე გაუყვება საკანალიზაციო მილები და სხვადასხვა კომუნიკაციები.

I სართული –

I სართულის გეგმა

5 მ. სიმაღლის I სართულის გეგმარება საკმაოდ არის შეცვლილი. 180 სმ. სიგანის საყრდენი კედლებით შემოფარგლული გეგმარება მართკუთხაა. ძირითად ნაგებობაში შიდა საყრდენი კედლით არის გამიჯნული და ორ რიგად გრძივად არის ჩამწკრივებული სხვადასხვა ზომის 30-40 სმ. სიგანის კედლებით დატიხრული მართკუთხა ოთახები. შიდა საყრდენი კედლით გამიჯნული ორრიგა ოთახებია სამხრეთ ფლიგელშიც, ჩრდილოეთ ფლიგელში კი ცალფა ანფილადურ სათავსების რიგია. ოთახები კი მთავარი ნაგებობის ცენტრალურ ბირთვს წარმოადგენს კიბის უჯრედის წაგრძელებული მოცულობა. თავდაპირველად I სართულზე განლაგებული იყო სავაჭრო ობიექტები მრუდწრეთარგოვანი შესასვლელებით პროსპექტიდან. დღესაც ამ სართულზე სავაჭრო და კვების ობიექტებია.

ეზოს მხრიდან მთავარ ნაგებობას ჰქონდა ხის გალერეა-აივანი, რომელიც მოგვიანებით მოხსნეს და ფასადის წინა ნაწილი ამოაშენეს. ზოგი ოთახის მონაკვეთებიც გადაკეთებულია დამატებითი ტიხრებით. მარჯვენა ფლანგზე, პროსპექტის მხარეს (დღევანდელ „სონის“ მაღაზიაში) მოგვიანებით მოწყობილია ანტრესოლი.

II სართული –

თავდაპირველი გეგმარებით 460 სმ. სიმაღლის II სართულის უნდა ყოფილიყო ცენტრალური კიბის უჯრედით გამიჯნული ორი მდიდრული ბინა. აქ რომ ორი ბინა იყო, ჩანს საარქივო გეგმაზე, სადაც ეს ორი ბინა სქელი კედლით არის გამიჯნული ნაგებობის ცენტრალურ განივ ღერძზე, კიბის უჯრედის წინ, რუსთაველის პროსპექტის მხარეს. დანარჩენი ოთახები კი ბოლომდე არ არის ფერადი ტუშით სუფთად გამოხაზული, თუმცა ფანქრით მონიშნულია სხვადასხვა ზომის მართკუთხა ოთახები – საძინებლები, სასტუმრო, სასადილო, საბავშვო ოთახები, კაბინეტები და დამხმარე სათავსოები (სამზარეულო, სველი წერტილები, სამოსამსახურო ოთახებიც) კუთხით მიმართულ ფლიგელებში, რომლებიც გრძელი და ვიწრო დერეფნებით იყო გამიჯნული.

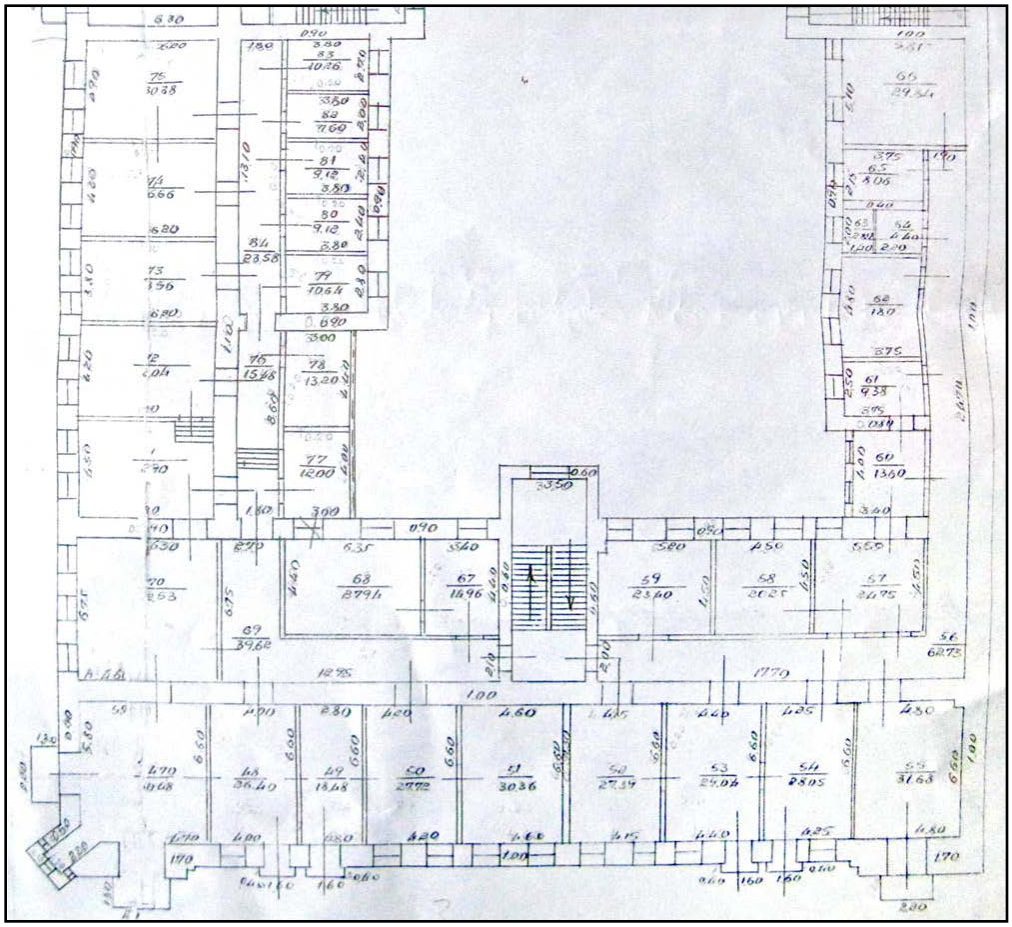
ეზოს მხრიდან ნაგებობის ცენტრში რიზალიტურ ნაშვერში მოქცეული იყო წაგრძელებული მართკუთხა კიბის უჯრედი. გვერდები კი შევსებული იყო ხის გალერეა-აივნებით.

სამხრეთ ფლიგელშიც წაგრძელებული დერეფნით გამოყოფილი იყო მართკუთხა ოთახების ორი რიგი. ჩრდილოეთ ფლიგელში კი მსგავსი ტიპის ოთახების მხოლოდ ერთი რიგია მათ უკან დატანილი წაგრძელებული დერეფნით.

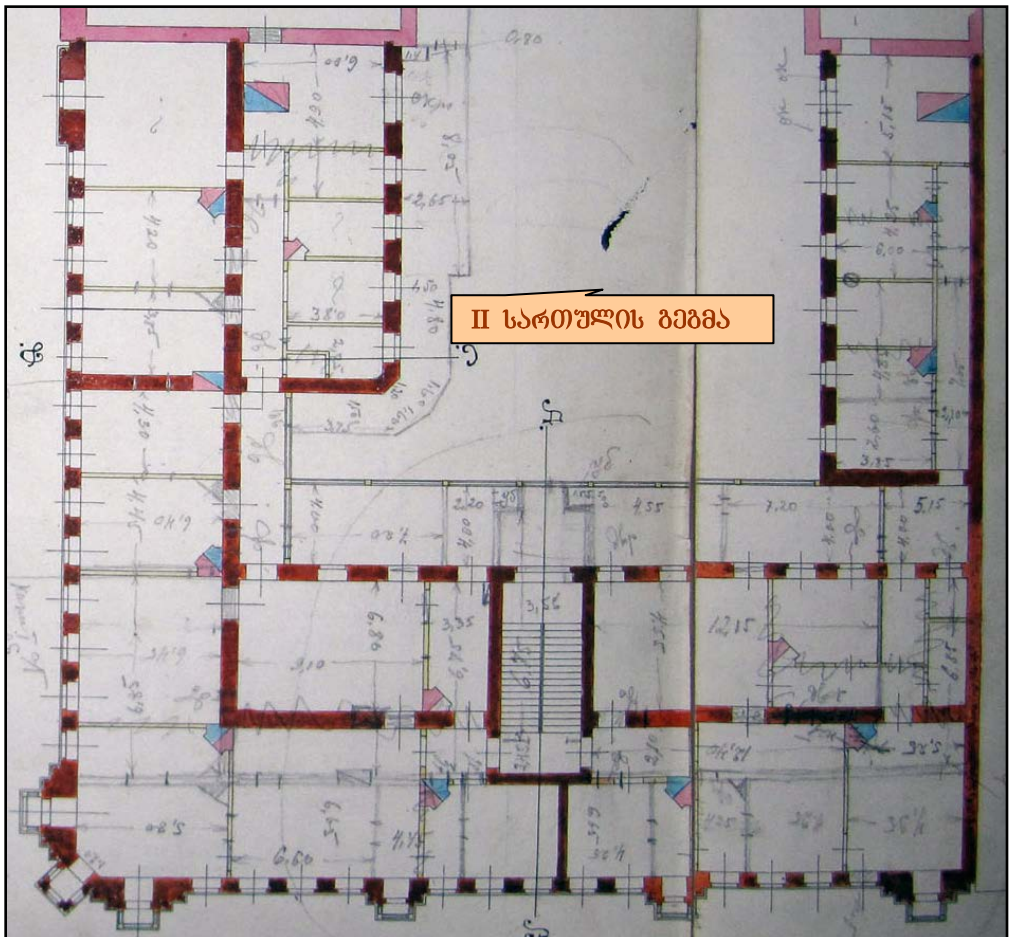
II სართულის დღევანდელი გეგმარების სტრუქტურა იმეორებს თავდაპირველ პროექტს. თუმცა რუსთაველის პროსპექტისკენ ჩანს გადაადგილებული შუა გრძივი საყრდენი კედელი. გეგმა წარმოადგენს დერეფნებით გამოყოფილ და ვიწრო კედლებით დატიხრულ მართკუთხა ოთახების რიგს. განსხვავებულია ალ. ჭავჭავაძისა და რუსთაველის პროსპექტის კუთხის ერკერის მომცველი ხუთკუთხა ოთახი. შესასვლელები ოთახებში მოწყობილია დერეფნიდან.

საფასადო კედლებში დატანილია მართკუთხა სარკმლები. ეზოს მხრის შემინული აივნების სტრუქტურა მოხსნილია. სამხრეთ ფლიგელში კი პირიქით დამატებულია მოცულობები ალ. ჭავჭავაძის ქუჩიდან ეზოში შესასვლელ გვირაბის თავზე.

II სართული –

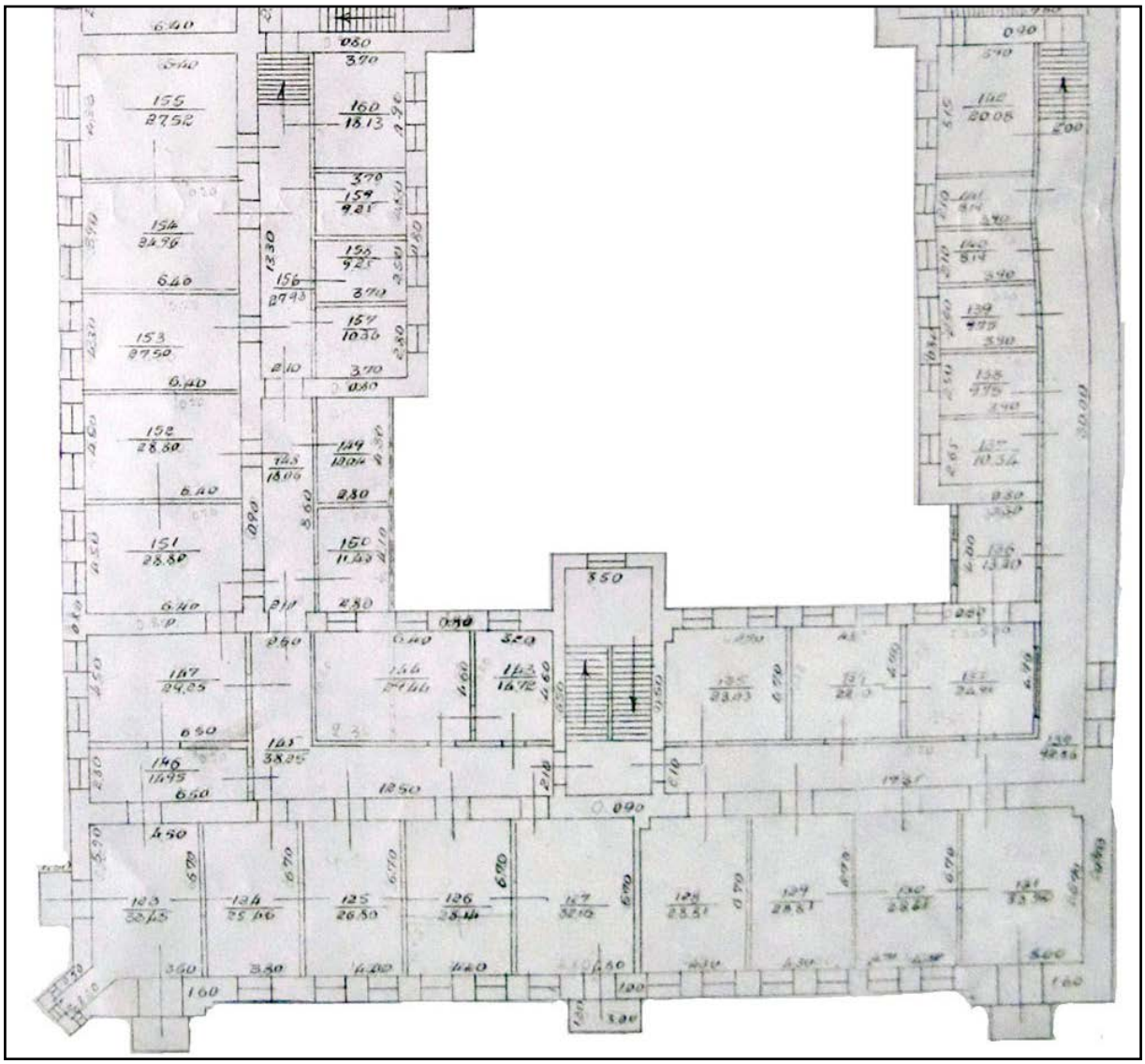

II სართულის გეგმა

III სართული –

თითქმის იგივე სიმაღლის III სართულის გეგმარება მეორის იდენტური იყო და თავდაპირველ პროექტში არც არის ცალკე გამოხაზული. განსხვავება არც დღეს შეინიშნება მცირე გამონაკლისის გარდა. სამხრეთ და ჩრდილოეთ ფლიგელებში რამდენიმე საფეხურიანი ასასვლელი კიბეა მოწყობილი ზედა სახლ №19-ის ფლიგელებში.

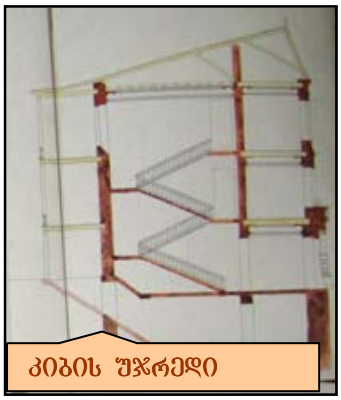
III სართულის გეგმა

დამატებული სართულები –

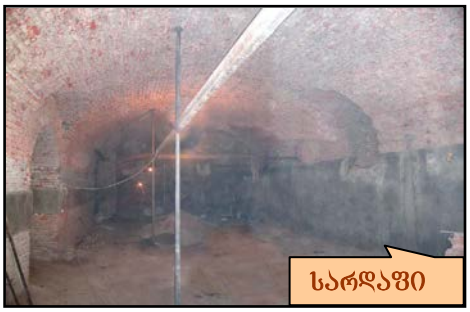
სამხრეთი და ჩრდილოეთი ფლიგელების 440სმ სიმაღლის IV სართულის და ჩრდილოეთ ფლიგელის ოდნავ დაბალი 370სმ. სიმაღლის V სართულის გეგმარება მათი ქვედა სართულების მსგავსია. ეს მოცულობები მოგვიანებით არის დამატებული.

სამშენებლო მასალები, კონსტრუქციები და დაზიანებები

კონსტრუქცია – სარდაფის აგურის წყობის საყრდენი გარე პერიმეტრული კედლები 210სმ. სიგანისაა. ოდნავ ვიწროა სარდაფის ჩრდილოეთი საყრდენი კედელი (140სმ) და კედელი შუა გრძივ ღერძზე (140სმ). სარდაფი თაღოვანია და გადაყვანილია აგურის წყობით.

კიბის უჯრედი

სარდაფი

სარდაფი

სტრუქტურა და მასალა – შენობის სარდაფის საყრდენი კედლების ძირითადი სამშენებლო მასალა „რუსული“ აგურია. დუღაბად გამოყენებულია კირი და ცემენტი. გვიანდელ დანატებებში გამოყენებულია ახალი აგური და „ბლოკის“ კვადრები. ფასადები და ინტერიერი შელესილია. ხის მასალაა გამოყენებული თარაზულ ღიობთა ზედანებისა და მოჩარჩოებისთვის. ასევე სართულშუა გადახურვის და სხვენის ნივნივებისათვის. სახურავის საბურველი თუნუქისაა.

დაზიანებები და შეკეთება – მრავალრიცხოვანი რემონტებისა და გადაკეთებების შედეგად ინტერიერში ბევრი რამ არის შეცვლილი. მზიდი კედლები ვიზუალურად მდგრადია. ამავე დროს არის დაზიანებებიც, რაც ძირითადად გამოწვეულია შენობის ინტერიერის სხვადასხვა დროს არასწორი გადაგეგმარების და ტიხრების არასისტემური ცვლილებება-გადაკეთების გამო. გამოცლილია გადახურვათა ზოგი საყრდენი დამატებითი სანკვანძების მოწყობისას. მოშლილია კედლის ღუმელები, რაც თავისთავად წარმოადგენდა კონსტრუქციულ საყრდენებს. დაბზარულია და ალაგ-ალაგ ჩამოცვენილია შენობის საფასადო შელესილობა. დაზიანებული და ბევრგან მთლიანად ჩამოცვენილია ინტერიერის ჭერის და კედლების შელესილობაც. დაზიანებულია სარდაფების ინტერიერი და კიბის უჯრედის საფეხურები.

მზიდი კედლები – სარდაფის 210 მ. I სართულის 180-190სმ. II სართულის 100სმ. III სართულს 90-100სმ. აყვანილია აგურის მკვიდრი წყობით;

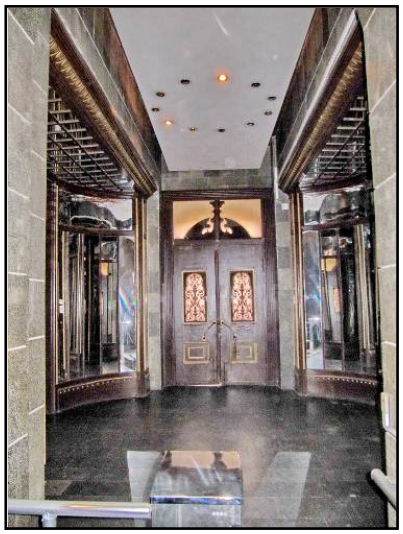
კედლების სტრუქტურა – „რუსული“ აგურის მკვიდრი წყობა, კირის და ცემენტის ხსნარზე;

სართულშუა გადახურვა – სართულშუა გადახურვა ხის კოჭებზე უნდა იყოს მოწყობილი (თუმცა გადახურვის თავდაპირველი სახის ზუსტად დსაადგენად საჭიროა ზონდაჟების მოწყობა და გვიანდელი დამატებების მოხსნა იატაკებსა და ჭერზე). სარდაფი გადახურულია

თაღების სისტემით. ბეტონის გადახურვებია გვიან დაშენებებსა და მინაშენებზე ეზოს მხრიდან; რკინაბეტონით არის გაძლიერებული ასევე კიბის უჯრედები.

სახურავი – ხის ნივნივებზეა მოწყობილია თუნუქის ორქანობიანი საბურველი.

სადარბაზო და კიბე – სადარბაზო და კიბის უჯრედი მოწყობილია რუსთაველის პროსპექტის მხრიდან ნაგებობის I სართულის ცენტრში. კიბის უჯრედი სიღრმეშია. ამ კიბით ავდივართ III სართულზე. კიბეს შემორჩენილი აქვს ლითონის ჭვირული მოაჯირი.

სადარბაზო

სადარბაზო

კიბის უჯრედი

ინტერიერი:

გეგმარებითი სტრუქტურა – ორ-რიგად ჩამწკრივებული სხვადასხვა ზომის ოთახები. დამოუკიდებელი შესასვლელებით. ოთახების ნაწილი საფასადო მხარეს ანფილადურადაც არის ერთმანეთთან დაკავშირებული.

III სართულის. ჰოლი

III სართულის გაფართოვებული დერეფანი

გაფორმება –

ინტერიერი სადაა. ოთახები პრაქტიკულად ყოველგვარი გაფორმების გარეშეა. თავდაპირველი მხატვრული ფორმები შემორჩენილია მხოლოდ სარდაფში. ინტერიერის დანარჩენი ნაწილი სამწუხაროდ მთლიანად გადაკეთებულია. კიბის უჯრედი და სადარბაზო ხელახლაა მოპირკეთებული ფილებით.

ფასადები:

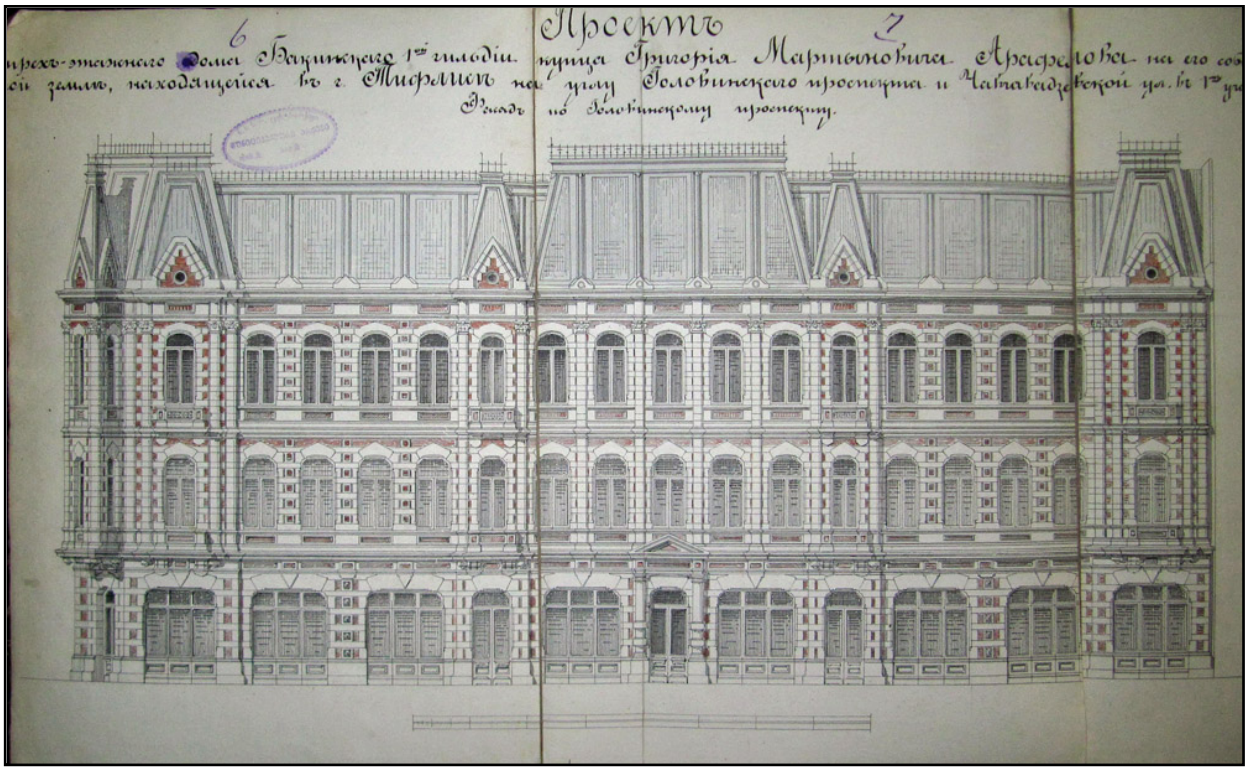
ფასადი რუსთაველის და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩებიდან

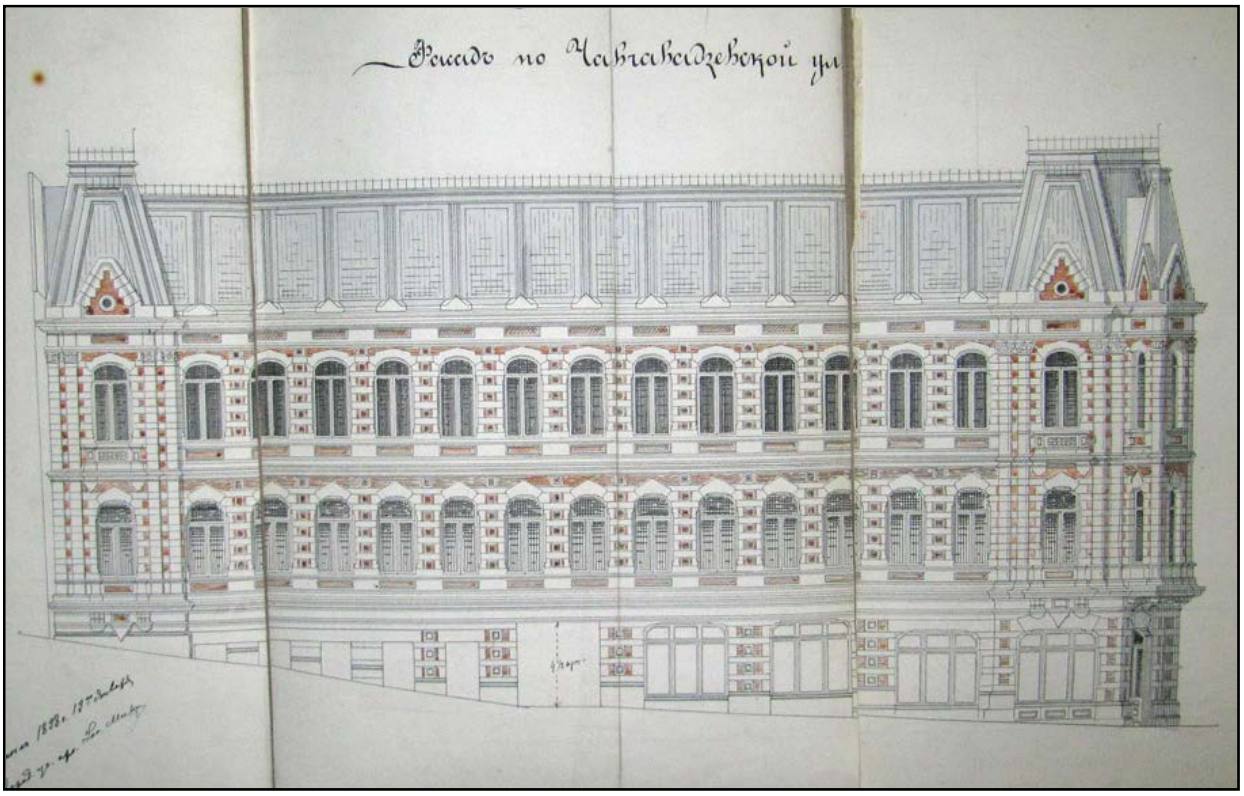
ფასადი რუსთაველის პროსპექტიდან

სტრუქტურა – ეს სახლი რუსთაველის პროსპექტის ერთ-ერთი საინტერესო შენობაა. იგი სამსართულიანი მოზრდილი ნაგებობაა ბაროკოულ ჩანართებიანი, ეკლექტიკური საფასადო სიბრტყით. სახლი ოსტატურად არის მორგებული რუსთაველის გამზირის და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის აღმართის კუთხეზე და მოკლე წაკვეთილი წახნაგით გამოდის ქუჩების შესაყარზე. ეს კუთხე აქცენტირებულია კრონშტეინებზე შესმული ერკერით. სახლის მეორე გვერდი კი ფლანკირებულია ორსაფეხურიანი რიზალიტით. ნაგებობის ფასადები მსხვილად არის რუსტირებული და მორთულია მასკარონებით და როკაილებით დამშვენებულ თავსართებიანი, სარკისებურ ზედაპირიანი სარკმელების რიგებით. ლითონის კრონშტეინებზეა შესმული ლითონისვე ჭვირულმოაჯირიანი კიდული აივნები. სართულებს შორის პროფილირებული სარტყლებია, ხოლო ზევით ნაგებობა

სრულდება რთულპროფილიანი ლავგარდანით და რელიეფური ფრიზით. ნაგებობის I სართულში სხვადასხვა მაღაზიაა მოწყობილი და მოგვიანებით შემოსილია გრანიტის, ხოლო ცოკოლის ნაწილში ბაზალტის ქვის ფილებით. დასრულებულია მაღალი მანსარდის ტიპის მრგვალსარკმლებიანი სახურავით.

ფასადი რუსთაველის პროსპექტიდან

ფასადი ალ. ჯავჯავაძის ქუჩიდან
თავდაპირველი პროექტი, ფონდი 192/8ა, საქმე №5412, 1898წ ©

ფასადების დღევანდელი არქიტექტურა, ისევე როგორც გრიბოედოვის ზედა ქუჩაზე გამომავალი №19 სახლი, საარქივო პროექტთან შედარებით სახეცვლილია. როგორც ჩანს იგი თავიდანვე პროექტისგან განსხვავებულად გაკეთდა. ზოგი რამ კი მოგვიანებითაც უნდა იყოს გადაკეთებული.

დეკორაციული კვეთილობა – საფასადო მორთულობისთვის გამოყენებულია კარგი ხარისხის პროფილირებული ბათქაში.

III სართულის

II სართულის

II სართულის

III სართულის

სარკმლები – თარაზული სარკმლების წირთხლები მართია ინტერიერისკენ. ყველა საფასადო სარკმელი მართკუთხაა და ნალესი ჩარჩოებით არის შეკრული (სარკმელთა ზედა მონაკვეთებში კუთხეები ლილვაკებით არის შერბილებული). მეორე სართულის სარკმლები ოდნავ მაღალი და განიერია მესამესთან შედარებით და მის თავსართებში მასკარონებია ჩართული. ასევე ოდნავ განსხვავდება სარკმელთა ქვედა ნალესი მართკუთხედები ზომით და კვეთილი შემკულობის ვარიაციებით.

III სართულის აივნები

კაპიტელიანი სვეტი

აივნების სახე – საფასადე კიდული აივნები ლითონის ჭვირული ცხაურებით და არის მორთული. აივანთა უმრავლესობა ლითონის კრონშტეინებზეა შემომდგარი. ამგვარი აივნები შეკიდულია როგორც რუსთაველის პროსპექტის

ასევე ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდანაც. დამატებით რუსთაველის პროსპექტის მხრიდან მეორე სართულზე ორ-ორი „ფრანგული“ აივანია სიმეტრიულად გადანაწილებული.

„ფრანგული“ აივნები

ფრიზი

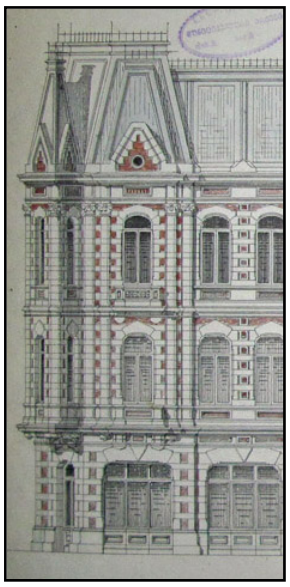

სახურავი მრგვალი სარკმლებით

სართულებს ერთმანეთისგან პროფილირებული „ქამარი“ – ლავგარდანები გამოყოფს. ზემოთ კი სტილიზებულ კრონშტეინებზე შესმული საფეხუროვანი პარაპეტია, რომლის ძირს მიუყვება მარტივსიბრტყიანი, ნალესობაში რელიეფურად ნაძერწი გირლიანდებით შემკული ფრიზი.

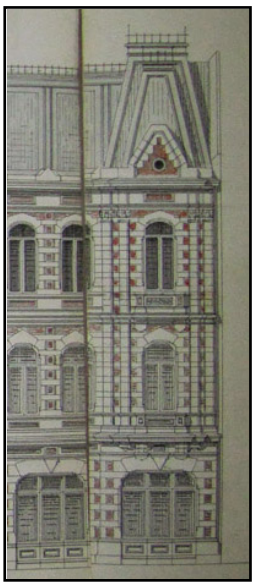
ერკერი

საარძივო

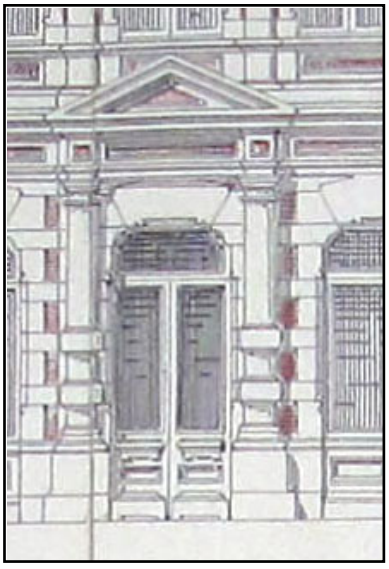
რიზალიტი

საარძივო

ერკერი და მარჯვენა რიზალიტი ფლანკირებულია სტილიზებული ვოლუტებიანი კაპიტელებით მორთული მრგვალი სვეტებით.

სადარბაზო ფლანკირებულია დორიულ ორდერიანი „მძიმე“ სვეტებით და დასრულებულია ფრონტონით. სადარბაზოს ხის კარი მდიდრულად არის მოხარატებული კვეთილი შემკულობით.

ეზოს მხრიდან – თავდაპირველი ორსართულიანი ფასადი ეზოს მხარეს შემოფარგლული იყო ხის გალერეა-აივნების სისტემით. ცენტრში რიზალიტურად იყო ნაშვერი კიბის უჯრედი მართკუთხა გასასვლელით ეზოში. ამჟამად ხის გალერეა-აივნების სისტემა მთლიანად მოხსნილია. ფლიგელებზე დაშენებულია სართულები, ფასადები კი შემოსილია ტუფის მოყვითალო ფილებით.

ეზოს ფასადი

მხატვრული სახე – ნაგებობის მხატვრულ სახეს განაპირობებს რამდენიმე კომპონენტი:

– წინასწარ გათვლილი საფასადო კომპოზიცია და გეგმარება;

– რელიეფს მორგებული მოცულობითი სტრუქტურა;

– ნალესი კვეთილობებიანი საფასადო მორთულობა;

ეს არქიტექტურული ფორმები ერთმანეთთან კარგად არის მორგებული და შეთანხმებული.

დოკუმენტაცია:

საარქივო ფოტოები – შემორჩენილია XIX საუკუნის მეორე ნახევრის თბილისის რამდენიმე პანორამული ფოტო, სადაც აღბეჭდილია ეს უბანი და ერთსართულიანი ნაგებობები დღევანდელი საპროექტო სახლის ადგილას. ასევე XX ს-ის დასაწყისის ფოტოები უკვე აგებული სახლებით. საქართველოს ცენტრალური ფოტო-ფონო-კინო არქივის ფონდები: ფოტო, №799-5, №799-15; №799-167; №799-169; თბილისის სახელმწიფო მუზეუმის არქივის ფონდი;
ძველი თბილისის გეგმები – თბილისის ისტორიის სახელმწიფო მუზეუმის („ქარვასლა”) საარქივო ფონდები: თბილისის გეგმები 1867წ. 1995წ. 1902წ. 1903წ. 1913წ. 1924წ;
თბილისის არქიტექტურული ძეგლების გეგმა –
თბილისის სამისამართო რუკა –
აეროფოტო –

შეფასება:

კულტურულ-ისტორიული – ეს ნაგებობა XX ს-ის დასაწყისის ძველი თბილისის სტრუქტურაა XIX-XX სს-ის მიჯნისთვის დამახასიათებელი კონსტრუქციული დეტალებით. სახლი ორგანულად არის ჩაწერილი თბილისის ამ უბნის ისტორიულად ჩამოყალიბებულ გარემოში და მორგებულია ადგილმდებარეობას.

მხატვრულ-არქიტექტურული – ნაგებობა საინტერესო გეგმარებითა და მხატვრულად კარგად გააზრებული ბაროკოულ ჩანართებიანი ეკლექტიკური სტილის ელემენტებიანი ფასადით ხასიათდება; სახლის პროპორციები, ადგილობრივი და ევროპული ტრადიციების შერწყმა, გეგმის თავისებურება აძლიერებენ მის მნიშვნელობას და სახლი ქუჩის განაშენიანების მხატვრულ-არქიტექტურული სახის განმსაზღვრელი ხდება.

სტატუსი – არქიტექტურული ძეგლი.

დასკვნა და რეკომენდაციები

საარქივო და ადგილზე ჩატარებულმა კვლევამ გვიჩვენა შემდეგი:

საკვლევი მონაკვეთი არის – ისტორიული გზის გაყოლებით XIX ს-ის შუა პერიოდში დაპროექტებულ პროსპექტზე განვითარებული განაშენიანების არქიტექტურულ-გეგმარებით საფუძველზე, XIX-XX სს-ის დასაწყისში ჩამოყალიბებული ურბანული გარემო, XXს-ის დანამატებით.

ზოგადი ხასიათის რეკომენდაციები:

№30/1 – რუსთაველის პროსპექტის განაშენიანების მხატვრულ-არქიტექტურული სახის ერთ-ერთი განმსაზღვრელი ნაგებობაა. აგებულია XX ს-ის დასაწყისში. ეს არის ორი ქუჩის კუთხეზე კარგად მორგებული სამსართულიანი მოცულობა ბაროკოულ ჩანართებიანი ეკლექტიკური სტილის საფასადო სიბრტყით, მაღალქანობიანი გადახურვით და თანადროული ეპოქისათვის დამახასიათებელი გეგმარებითი სტრუქტურით. სახლის პროპორციები, ადგილობრივი და ევროპული ტრადიციების შერწყმა, გეგმის თავისებურება აძლიერებენ მის მნიშვნელობას და ამ ღირსებების გამო ნაგებობა აღრიცხული იყო ეროვნული მნიშვნელობის არქიტექტურულ ძეგლად.

ამიტომ, ვინაიდან ეს ნაგებობა არქიტექტურული ძეგლია აუცილებელია მისი ფიქსაცია (დეტალური აზომვა) და საფასადო სახის შენარჩუნება. ამასთან, შესაძლებელი ჩანს ინტერიერის ადაპტაცია შენობის ახალი ფუნქციის მოთხოვნათა შესაბამისად, ძირითადი მხატვრულ-არქიტექტურული პარამეტრების შენარჩუნებით. ასევე შესაძლებელი ჩანს სამანსარდო მოცულობის დაშენება არსებული სახურავის სტრუქტურის შენარჩუნებით და ქვემოთ მოცემული რეკომენდაციების გათვალისწინებით.

მეორე ნაგებობა №19/1 – XX ს-ის დასაწყისის თბილისური სამსართულიანი საცხოვრებელი სახლის საინტერესო ნიმუშია, ეკლექტიკური ფასადით და თანადროული ეპოქისათვის დამახასიათებელი გეგმარებითი სტრუქტურით (ზედა სართული დაშენებულია მოგვიანებით). სახლის ფასადების სტრუქტურა, პროპორციები და მოცულობის რთულ რელიეფზე ოსტატურად მორგება, ამ სახლსაც წარმოადგენს უბნის და ქუჩის განაშენიანების მხატვრულ-არქიტექტურული სახის განმსაზღვრელ მოცულობად.

ეს ნაგებობაც არქიტექტურული ძეგლია და ამიტომ აუცილებელია მისი ფიქსაცია (დეტალური აზომვა) და საფასადო სახის შენარჩუნება. შესაძლებელი ჩანს ინტერიერის ადაპტაცია სახლის ახალი ფუნქციის მოთხოვნათა შესაბამისად, ძირითადი მხატვრულ-

არქიტექტურული პარამეტრების შენარჩუნებით. ასევე შესაძლებელი ჩანს დაშენება სახურავის მთელ პერიმეტრზე ქვემოდ აღნიშნული რეკომენდაციების გათვალისწინებით.

ამგვარად:

– №30/1 სამსართულიანი სახლი აგებულია 1900-იან წლებში, აქ მანამდე არსებულ მცირე ზომის ნაგებობების ნაცვლად. სამივე სართული სარდაფთან ერთად ერთიან სტრუქტურას წარმოადგენს. XX ს-ის II მეოთხედში ნაგებობის უკანა ფლიგელებზე არის დაშენებული დამატებითი სართულები;

– №19/1 სამსართულიანი სახლიც (გრიბოედოვის ქუჩის მხრიდან ორსართულიანი) აგებულია 1900-იან წლებში, აქ მანამდე არსებული მცირე ზომის ნაგებობის ნაცვლად და სამივე სართული სარდაფთან ერთად ერთიან სტრუქტურას წარმოადგენს. XX ს-ის II მეოთხედში მასზე და მის ფლიგელებზე დაშენებულია მეოთხე სართული;

– მიუხედავად იმისა, რომ ეს ნაგებობები სხვადასხვა არქიტექტორის დაპროექტებულია, დამკვეთი ერთი და იგივე პირი იყო და ორთავე ნაგებობა მსგავსია გეგმარებითი სტრუქტურით. ამასთან ორთავე ნაგებობა მოიცავს საერთო შიდა ეზოს.

– 1920-იან წლებში, საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ მოხდა სახლების კომუნალიზაცია და ეს ნაგებობებიც ჩამოერთვა მფლობელს. ათწლეულების განმავლობაში ამ ნაგებობებში სხვადასხვა უწყებები იყო განთავსებული და ყოველი ახალი ფუნქციური მოთხოვნილების შესაბამისად ხდებოდა გარკვეული სტრუქტურულ-გეგმარებითი ცვლილებები. რამდენჯერმე ჩანს ჩატარებული ინტერიერის და ფასადების რემონტი. ამასთან თითქმის ყველა ცვლილება ძირითადად ორთავე ნაგებობაზე ერთდროულად მიმდინარეობდა.

საფასადე ცვლილებები:
№30/1 სამსართულიანი სახლი
ცვლილებები თავდაპირველ პროექტთან შედარებით

1. როგორც ჩანს ნაგებობა თავიდანვე ოდნავ განსხვავებული სახით არის აგებული თავდაპირველ პროექტთან შედარებით, ზოგი მონაკვეთი კი მოგვიანებით არის შეცვლილი.

2. თავდაპირველ პროექტისგან განსხვავებით, სახლის მშენებლობის დროს რუსთაველის პროსპექტის მხრიდან შეცვლილია საფასადო სტრუქტურა. მოხსნილია ფასადის ცენტრალური ღერძის გარდიგარდმო, ფლანგების ცენტრალური თხელი რიზალიტები სახურავზე მოწყობილი აქცენტებითურთ. შედეგად ზედა ორ სართულზე 17 სარკმლის ნაცვლად 15 სარკმელია დატანილი და ასევე ამოღებულია პროექტში დახაზული ამ რიზალიტების თითო ვიწრო შესასვლელი ღიობი პირველ სართულზე. ასევე განსხვავებულია სარკმელთა ფორმა და მათი მორთულობის აქსესუარები. პროექტში დახაზული ორალათიანი თაღოვანი სარკმლების ნაცვლად რეალურად რენესანსული ტიპის

ერთალათიანი „სარკისებური“ სარკმლებია მოწყობილი, ბაროკოული თავსართებით. განსხვავებულად არის მოწყობილი აივნები. შეცვლილია პარაპეტისა და ლავგარდანების სისტემაც. ასევე მაღალი ქანობიანი სახურავის ცენტრალურ მონაკვეთში დამატებულია ხუთი მრგვალი სარკმელი.

3. საფასადო სტრუქტურა თავდაპირველ პროექტისგან განსხვავებით შეცვლილია ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდანაც.

4. აქ მთლიანად მოხსნილია ფლიგელის ზედა რიზალიტი სახურავის წამახვილებული აქცენტითურთ, რადგან ზედა ნაგებობისთან გაერთიანების გამო ეს სტრუქტურული ფორმა ზედმეტი აღმოჩნდა.

5. ისევე როგორც რუსთაველის პროსპექტის მხრიდან, აქაც თავდაპირველ პროექტთან შედარებით განსხვავებულია სარკმელთა ფორმა და მათი მორთულობის აქსესუარები, პარაპეტი, ლავგარდანი და მაღალი სახურავის გაფორმება.

შემდეგდროინდელი ცვლილებები:

6. რუსთაველის პროსპექტის მხრიდან ძირითადად სახეცვლილია მხოლოდ პირველი სართული. აქ მთლიანად არის შეცვლილი პირველი სართულის ღიობების ფორმა. თანადროული ეპოქისათვის დამახასიათებელი რამდენიმე ალათიანი ღიობების ნაცვლად მოწყობილია განიერი მართკუთხა ვიტრინები და კედლები შემოსილია გრანიტის და ბაზალტის (ცოკოლი) ფილებით. ამგვარადვე არის სახეცვლილი ფრონტონიანი სადარბაზოს ფასადი. სარკმლების ალათები, ლითონის ჭვირული აივნები და მათი გაფორმება ძირითადად თავდაპირველია, თუმცა ეტყობა რემონტების კვალი.

7. უფრო მეტად არის სახეცვლილი ცოკოლის სართულის ღიობები ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან. ზოგი მათგანი ამოშენებულია, ზოგი კი ფორმაშეცვლილი. კედლები აქაც გრანიტის და ბაზალტის ფილებით არის შემოსილი.

8. მნიშვნელოვანი ცვლილება მოხდა XX ს-ის მეორე მეოთხედში, როდესაც ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან დააშენეს ერთი სართული ფლიგელის უკანა ნახევარზე. ეს დაშენება გაკეთდა ზედა, №19 სახლის რეკონსტრუქციის დროს და ამ დაშენების ფასადის მხატვრულ-არქიტექტურული სახეც ზედა შენობის დაშენების ფასადის მსგავსია. იმავე პერიოდში მოხდა დაშენება ეზოსკენ მიმართულ ჩრდილოეთ ფლიგელზეც.

9. იმავე დროს, ან ოდნავ მოგვიანებით, ეზოს მხრიდან ძირითადი ნაგებობის ფასადის ზედა ორ სართულზე მოიხსნა ხის ღია გალერეა-აივნები, რომლებიც გამოსახულია საარქივო ფოტოებზე, პირველი სართულის გალერეა-აივნები კი ამოშენდა.

10. თავდაპირველი დასახსრული ფლიგელები შეიკრა პერიმეტრის ხაზზე, 1970-იან წლებში კი ეზოს ფასადები მოპირკეთდა ტუფის ბაციყვითელი ფილებით.

11. მოეწყო ერთიანი მართკუთხა ეზოს, ორი სხვადასხვა სასიმაღლო დონის მქონე ბაქნის დამაკავშირებელი ბაზალტის საფეხურებიანი კიბე და საყრდენი კედლები.

№19/1 სამსართულიანი სახლი

ცვლილებები თავდაპირველ პროექტთან შედარებით

1. ეს ნაგებობაც თავიდანვე ოდნავ განსხვავებული სახით არის აგებული თავდაპირველ პროექტთან შედარებით, ძირითადი ცვლილებები კი მოგვიანებით გაკეთდა.

2. ნაგებობის ფასადის სტრუქტურა გრიბოედოვის ქუჩიდან თავდაპირველი პროექტის მიხედვით აიგო. თუმცა მისი დღევანდელი მხატვრული სახე განსხვავებულია თავდაპირველ პროექტთან შედარებით. დღევანდელი ფასადები ნაკლებად „დაჩითულია“. საპროექტო მხატვრული კომპოზიციიდან შემორჩენილია მხოლოდ სარკმელთა მოჩარჩოების წრეებიანი გადანაკეცები, დანარჩენი არე კი სარკმლებს შორის მოურთველია.

შემდეგდროინდელი ცვლილებები

3. შეცვლილია ნაგებობის დამასრულებელი პარაპეტის სტრუქტურა. მეოთხე სართულის დაშენების დროს ეს სისტემა მოიშალა და ნაგებობა დასრულდა სადა, საფეხუროვანი პარაპეტით.

4. საფასადე ცვლილება უფრო მეტად მოხდა ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან. აქ თითქმის მთლიანად შეცვლილია ცოკოლის სართულების სტრუქტურა და მხატვრული სახე. ლითონის ჭვირულ ცხაურიანი ჭიშკარი შეიცვალა ლითონის მარტივი ჭიშკრით.

5. მნიშვნელოვნად შეიცვალა ფასადები ეზოს მხრიდანაც. ამოშენდა ხის ღია გალერეა-აივნები. მოიხსნა ხვეული კიბე. 1970-იან წლებში კი ფასადები მთლიანად შეიმოსა ტუფის ბაციყვითელი ფილებით.

ინტერიერის ცვლილებები:

6. ორთავე ნაგებობაში ინტერიერის სახე თითქმის მთლიანად შეცვლილია მრავალჯერადი რემონტის და გეგმარებითი ცვლილებების შედეგად. მოიხსნა თავდაპირველი ტიხრები და გაკეთდა ახალი. №30/1 სახლის I სართულის მარჯვენა ფლანგზე მოეწყო ანტრესოლი.

7. შეცვლილია №19/1 სახლის სარდაფის ზოგი მონაკვეთის გეგმარება სხვადასხვა ტიხრებითა და ჩაშენებებით. გაუქმებულია ქვედა, 30/1 ნაგებობის სარდაფში ჩასასვლელი კიბე ეზოს მხრიდან.

8. ნაწილობრივ შეცვლილია შენობის ზედა სართულების ინტერიერის გეგმარება და მხატვრული სახე სხვადასხვა მასალის ტიხრებით. გადატიხრულია რამდენიმე დიდი ოთახი. ინტერიერის იატაკი, კედლები და ჭერი დაფარულია გვიანი რემონტების დროს მოწყობილი ხის, პლასტიკატის და სხვა ხელოვნური მასალის ფილებით; გაუქმებულია ბუხრები და ღუმელები.

9. მთლიანად არის გადაკეთებული №30/1 სახლის სადარბაზო რუსთაველის პროსპექტის მხრიდან და ცენტრალურ კიბის უჯრედი; გადაკეთებულია ასევე №19/1 სახლის სადარბაზო და კიბის უჯრედიც. შეცვლილია კიბის უჯრედის რამდენიმე სვლა ამ სახლის ფლიგელებშიც. დამატებულია შიდა ვიწრო დერეფნები.

კონკრეტული რეკომენდაციები:

1. მნიშვნელოვანია რეკონსტრუქციის პროექტის შედგენისას და ქვემოთ ჩამოთვლილ საქმიანობაში არქიტექტორ-რესტავრატორის მონაწილეობა.

2. სასურველია გრანიტისა და ბაზალტის ფილების მოხსნა რუსთაველის პროსპექტის და ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან, ზონდაჟების მოწყობა და პირველი და ცოკოლის სართულის ფასადების თავდაპირველი სახის დადგენა. ორთავე ნაგებობის საფასადე შელესილობის და საღებავის ლაბორატორიული ანალიზის ჩატარება. თავდაპირველი ფენებისა და ტონალობის დადგენა და ფასადების აღდგენისას ყველა ამ მონაცემებით ხელმძღვანელობა.

3. გამოსაცვლელია №19/1 სახლის მეორე და მესამე სართულის საფასადე ღიობთა (სარკმლებისა და აივანზე გამოსასვლელი კარების) ლითონ-პლასტმასის ალათები და სარკმლები აღსადგენია თავდაპირველი, ერთსიბრტყიანი სახით. ღიობთა ალათების მოქმედებაში მოსაყვანად შესაძლებელია თანამედროვე ტექნოლოგიის გამოყენება მათი მხატვრულ-არქიტექტურული სახის შენარჩუნების გარანტიით.

4. სასურველია ლითონის ჭვირული ჭიშკრის აღდგენა ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან.

5. მოსახსნელია ღიობთა სხვადასხვა ტიპისა და ფორმის ცხაურები და დასაპროექტებელია ერთიანი სტილისტიკით.

6. შესაძლებელი ჩანს ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის მხრიდან ცოკოლის სართულის მოდიფიცირება ახალი ფუნქციური მოთხოვნილების შესაბამისად, ნაგებობის არქიტექტურული სტილისტიკის კონტექსტში.

7. მოსახსნელია ძველი და ახალი ტიპის კონდიციონერები და მათი მოჩარჩოება. სავენტილაციო მოწყობილობა სასურველია განთავსდეს სახურავზე;

8. სასურველია ამ ნაგებობათა მხატვრული სახისათვის შეუსაბამო ტუფის ფილების მოხსნა ეზოს მხარეს ფასადებზე.

9. სასურველია ინტერიერის დაპროექტებისას გათვალისწინებულ იქნეს შენობის პირვანდელი მხატვრულ-არქიტექტურული სტილისტიკა.

10. სასურველია №30/1 სახლის სარდაფის აგურის წყობის თაღების, სასინათლო ღიობების და გეგმარებითი სტრუქტურის შენარჩუნება.

დაშენების შემთხვევაში ძირითად ნაგებობაზე:

– აღსანიშნავია, რომ რუსთაველის პროსპექტზე გამომავალი ნაგებობა თვითკმარი, დასრულებული სტრუქტურაა და მასზე ახალი მოცულობის მორგება დიდი სიფრთხილით უნდა მოხდეს. მნიშვნელოვანია, რომ ეს მოცულობა საფასადო პერიმეტრიდან უკან დაწეული მოეწყოს, რათა რუსთაველის პროსპექტიდან არ შეიცვალოს ნაგებობის ძირითადი სილუეტი.

– დაშენება გრიბოედოვის ქუჩისკენ, ალ. ჭავჭავაძის ქუჩის თვალსაწიერზე კვლავ კასკადურად უნდა მოხდეს. აქ შესაძლებელია სხვადასხვა მეთოდოლოგიური მიდგომის ცდა.

ერთ შემთხვევაში ახალი მოცულობა შესაძლოა ნაგებობის არქიტექტურული ხასიათის მატარებელი იყოს (გეგმარებითა და სტრუქტურით) და გარკვეულწილად ეპასუხებოდეს XIX – XX სს-ის დასასწყისის არქიტექტურულ ესთეტიკას. ანუ ისევე, როგორც ეს მოხდა XX ს-ის II ნახევრის რეკონსტრუქციის დროს ზედა სართულის დამატებისას (ამგვარი პრაქტიკა გამოყენებული იქნა მაგალითად კონსერვატორიის შენობის რეკონსტრუქციისას).

სხვა შემთხვევაში შესაძლებელია ახალი გამომსახველობითი სტრუქტურული და მხატვრული მოცულობითი ფორმების დაპროექტებაც, თუმცა ეს ახალი სტრუქტურა ფორმითა და ტონალობით მკვეთრ დაპირისპირებაში არ უნდა მოვიდეს არსებულ სტრუქტურასთან და მის ფონურ დანამატად წარმოჩინდეს.

შესაძლებელია, გრიბოედოვის ქუჩის მხრიდან, შენობის ახალი ფუნქციური მოთხოვნილებიდან გამომდინარე, სურვილის შემთხვევაში მოეწყოს ისეთი მოზრდილი სამანსარდო ტიპის მოცულობა, როგორიც გვხდება XIX-XX სს-ის დასაწყისის ნაგებობებში. ეკლექტიკურ საფასადო სტრუქტურას შეესაბამება ასეთივე სტილის „ქალაქური“ ტიპის სამერცხულებიანი მანსარდა, საკმაოდ დახრილი სტილიზებული ქანობებით და ნაკლებად დანაწევრებული სიბრტყით.

– მნიშვნელოვანია ყურადღება მიექცეს გადახურვის სახეს. სამწუხაროდ უკანასკნელ ხანს ყურადღება აღარ ექცევა ე.წ. მეხუთე ფასადს – გადახურვის სისტემას, რაც ისტორიულ განაშენიანებას ზედხედიდან ქაოსურ და მოუწესრიგებელ სახეს სძენს. ამიტომ ყურადღება უნდა მიექცეს გადახურვის ფორმას, პროპორციას და სტრუქტურას. სასურველია ზედმეტი დანაწევრებისგან თავის შეკავება.

– სასურველია წარმოდგენილი იყოს ფოტოგანშლა ნაგებობის საპროექტო სახის და უბნის ამ მონაკვეთის მთლიანი ჩვენებით სხვადასხვა რაკურსებიდან, როგორს ქუჩის ასევე ეზოს მხრიდან, ზედხედთან ერთად;

ამგვარად, ახალი მოცულობების მოწყობა შესაძლებლად მიგვაჩნია, იმ პირობით, რომ ახალი მოცულობა ვიზუალურად ზედმეტად აქტიურ ლაქად არ წარმოჩინდება, არ დათრგუნავს სახლის საფასადო სტრუქტურის ზოგადი სახეს და უმტკივნეულოდ ჩაეწერება უბნის ისტორიულ განაშენიანებაში.

აუცილებლად უნდა იყოს გათვალისწინებული მშენებლობის მაღალი ხარისხი.

ხელოვნებათმცოდნე – გია ჭანიშვილი
31. 01. 2012

დანართი 1

კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ობიექტის/
ძეგლის სააღრიცხვო ბარათი № 010206366

1. სახელწოდება - იუსტიციის სამინისტრო (ზედა კორპუსი)
2. ადგილმდებარეობა / მისამართი - საქართველო,
ქ. თბილისი, გრიბოედოვის ქუჩა 19 /
/ ჭავჭავაძე ალექსანდრეს ქუჩა 1
3. სახეობა - არქიტექტურის
4. თარიღი - მე-20 საუკუნის დასაწყისი

კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ობიექტის/
ძეგლის სააღრიცხვო ბარათი № 010206364

1. სახელწოდება - იუსტიციის სამინისტრო (ქვედა კორპუსი)
2. ადგილმდებარეობა / მისამართი - საქართველო,
ქ. თბილისი, რუსთაველის გამზირი 30 /
/ ჭავჭავაძე ალექსანდრეს ქუჩა 1
3. სახეობა - არქიტექტურის
4. თარიღი - მე-19 საუკუნის დასასრული